

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra antropologie a zdravotní výchovy

Diplomová práce

Bc. Monika Navara

Učitelství výchovy ke zdraví pro 2. stupeň základních škol,
Učitelství základů společenských věd a občanské výchovy
pro střední školy a 2. stupeň základních škol

Obsahová a didaktická analýza učebnic 1. st. ZŠ
s vazbou na výchovu ke zdraví

Olomouc 2022

vedoucí práce: doc. Mgr. Michaela Hřivňová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pomocí vlastních sil a použitou literaturu a prameny jsem řádně zaznamenala do referenčního seznamu, který je součástí této práce.

V Olomouci dne 10.6.2022

Be. Miroslava Navara
Podpis

Tímto bych velmi ráda poděkovala doc. Mgr. Michaele Hřivnové, Ph.D. za poskytnuté rady a připomínky, kterými obohatila mou diplomovou práci. Děkuji za čas a trpělivost při konzultacích.

OBSAH

ÚVOD	6
1 CÍLE PRÁCE	8
2 TEORETICKÉ POZNATKY	9
2.1 Výchova ke zdraví	9
2.1.1 Zdraví člověka.....	9
2.1.2 Vývoj výchovy ke zdraví	9
2.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	11
2.2.1 Ukotvení výchovy ke zdraví v RVP ZV	11
2.2.2 Člověk a zdraví	13
2.2.3 Člověk a jeho svět	17
2.3 Teorie učebnice	20
2.3.1 Učebnice jako edukační konstrukt	21
2.3.2 Funkce učebnice	22
2.3.3 Strukturní komponenty učebnice	25
2.3.4 Obtížnost textu učebnic	27
2.3.5 Věcný obsah učebnic.....	28
2.3.6 Didaktická vybavenost učebnic.....	29
2.3.7 Postavení učebnic ve škole.....	31
2.3.8 Výzkum hodnocení učebnic	32
3 METODIKA PRÁCE	34
3.1 Metodologie analýzy učebnic.....	34
3.1.1 Obsahová analýza.....	34
3.1.2 Didaktická analýza	37
3.2 Rozsah zpracovaného souboru	39

4	VÝSLEDKY A DISKUSE	40
4.1	Analýza učebnic a jejich vyhodnocení	40
4.1.1	Nakladatelství ALTER.....	40
4.1.2	Nakladatelství NOVÁ ŠKOLA-DUHA s.r.o.	51
4.1.3	Nakladatelství SPN a.s.	59
4.1.4	Nakladatelství TAKTIK International	71
4.2	Analýza a interpretace výsledků.....	80
4.2.1	Nakladatelství ALTER.....	80
4.2.2	Nakladatelství NOVÁ ŠKOLA-DUHA s.r.o.	82
4.2.3	Nakladatelství SPN a.s.	83
4.2.4	Nakladatelství TAKTIK International	84
	ZÁVĚR.....	86
	SOUHRN.....	90
	SUMMARY	91
	REFERENČNÍ SEZNAM	92
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ	95
	ANOTACE.....	96

ÚVOD

Učebnice jako výchovně vzdělávací prostředek mají u většiny předmětů, vyučovaných na základních školách, významné postavení. Nejen škola a učitel hrají důležitou roli, ale také učebnice, které dávají žákům podklady pro objevování a vštěpování si nových zvyklostí. Z těchto důvodů je obsah učiva v učebnicích velmi důležitý. Učebnice s kvalitním obsahem učiva by měla být i srozumitelná pro příslušnou věkovou kategorii, neboť žáci s učebnicí sami pracují. Učebnice jsou součástí kurikula proto je také důležité, aby byla dobrým podkladem pro učitele, který se podle ní může připravovat na hodinu. Používání učebnic je tedy nedílnou součástí vyučovací jednotky, proto pokládám za důležité se jimi dále zabývat, zejména pak zhodnotit jejich obsahovou a didaktickou vybavenost. Téma výchovy ke zdraví jsem si vybrala proto, že je mi nejen blízké, ale hlavně zdraví je nenahraditelné, a proto by každý člověk měl vědět, jak o své zdraví co nejlépe pečovat. Základy zdravotní gramotnosti bychom si měli postupně osvojovat již v průběhu školní docházky. Žáci by již od mala měli být vedeni k odpovědnosti jedince za zdraví. Měli by si uvědomit, co všechno ovlivňuje a přispívá ke zdraví, zdravému životnímu stylu a že na zdraví má vliv i duševní pohoda člověka, na což se velmi často zapomíná. Jako učitelka prvního stupně chci žákům předat znalosti o zdraví v takové míře, aby na ně mohli plynule navázat na druhém stupni a své vědomosti z oblasti zdraví dále prohlubovat. Tato diplomová práce se proto zabývá obsahovou a didaktickou analýzou se zaměřením na didaktické texty s vazbou k výchově ke zdraví, vybraných školních učebnic pro 1. stupeň ZŠ nakladatelství Alter; Nová škola-Duha s.r.o.; SPN a.s. a Taktik International.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce se zabývám výchovou ke zdraví, vývojem výchovy ke zdraví a definováním výchovy ke zdraví v rámci RVP ZV. Dále v teoretické části popisuji definici učebnice, její složky, funkce, obsahovou a didaktickou analýzu. Praktická část se zabývá obsahovou a didaktickou analýzou vybraných učebnic. U obsahové analýzy učebnic jsem zjišťovala soulad obsahu vybraných školních učebnic s obsahem výchovy ke zdraví definované Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (RVP ZV) pro vzdělávací oblast Člověk a jeho svět a jeho návaznost na vzdělávací obor Výchova ke zdraví, definovaný v RVP ZV jen pro 2. stupeň základního vzdělávání. Při didaktické analýze učebnic jsem zjišťovala didaktickou vybavenost učebnic se zaměřením na didaktické texty se vztahem k výchově ke zdraví. Zjišťovala jsem, které z vybraných komponentů aparátu

prezentace učiva a aparátu řídící učení učebnice obsahují. K porovnání didaktické vybavenosti učebnic jsem na základě výskytu vybraných strukturních komponentů vypočítala dílčí koeficienty EI (koeficient využití aparátu prezentace učiva), EII (koeficient využití aparátu řídícího učení) a Eo (koeficient využití obrazových komponentů). Na závěr jsem provedla analýzu a interpretaci zjištěných výsledků obsahové a didaktické analýzy vybraných učebnic nakladatelství Alter; Nová škola-Duha s.r.o.; SPN a.s. a Taktik International a shrnula výsledky a zhodnotila jednotlivé řady vybraných učebnic daných nakladatelství z pohledu vhodnosti k výuce výchovy ke zdraví na 1. stupni ZŠ.

1 CÍLE PRÁCE

Hlavní cíl

Hlavním cílem práce je provést obsahovou a didaktickou analýzu vybraných učebnic pro 1. stupeň ZŠ se zaměřením na didaktické texty k výchově ke zdraví.

Dílčí cíle

1. Stanovit kritéria pro hodnocení obsahové analýzy učebnic se zaměřením na didaktické texty s vazbou k výchově ke zdraví.
2. Stanovit kritéria pro hodnocení didaktické analýzy učebnic se zaměřením na didaktické texty s vazbou k výchově ke zdraví.
3. Od vybraných nakladatelství provést výběr učebnic pro 1. stupeň ZŠ schválených MŠMT ČR, které mohou obsahovat didaktické texty (informace, učivo) k výchově ke zdraví.
4. Zhodnotit soulad obsahu vybraných školních učebnic s obsahem výchovy ke zdraví definované Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (RVP ZV) pro vzdělávací oblast Člověk a jeho svět a jeho návaznost na vzdělávací obor Výchova ke zdraví, definovaný v RVP ZV jen pro 2. stupeň základního vzdělávání.
5. Zhodnotit didaktickou vybavenost vybraných školních učebnic se zaměřením na didaktické texty se vztahem k výchově ke zdraví.
6. Zhodnotit jednotlivé řady vybraných učebnic daných nakladatelství na základě provedené obsahové a didaktické analýzy z pohledu vhodnosti k výuce výchovy ke zdraví na 1. stupni ZŠ.

2 TEORETICKÉ POZNATKY

2.1 Výchova ke zdraví

2.1.1 Zdraví člověka

Až v případě nemoci či poškození vlastního zdraví nebo někoho blízkého poznáme, jak je důležité zdraví nejen svoje, ale i druhých chránit a jak těžko se získává zpět a často se to úplně nebo již vůbec nepodaří. Zdraví je stav tělesné a duševní pohody. Být zdravý neznamená jen necítit žádné bolesti ani slabosti a vykonávat vše co si přeji, ale i mít dobrou náladu, cítit se dobře a být spokojený s okolním děním. Měli bychom se proto snažit o svém zdraví hodně vědět a dělat vše pro to, abychom nemocem, úrazům a všem zdravotním potížím raději předcházeli. Nedovedeme bohužel ovlivnit vznik některých závažných nemocí. Můžeme však ovlivnit kvalitu životního prostředí, to jak žijeme, snažit se dodržovat zásady zdravého životního stylu a eliminovat rizika ohrožující zdraví.

2.1.2 Vývoj výchovy ke zdraví

Zdraví je to nejcennější, co máme. Zdraví si koupit nemůžeme a rozhodně není samozřejmostí. Je zároveň předpokladem pro aktivní a kvalitní život, a proto nelze ani podceňovat výchovu ke zdraví jako jednu z priorit vzdělávání již od útlého věku, kdy je nejvyšší pravděpodobnost trvalého osvojení těch správných návyků.

Počátky myšlenek o zařazení výchovy ke zdraví do školního vzdělávacího systému obecně můžeme pravděpodobně shledávat v druhé polovině minulého století, kdy se D. Mechanic v rámci své činnosti věnoval analýze chování lidí při vzniku a rozvoji nemoci, které označil jako „*illness behavior*“ a oproti tomu definoval i termín „*health behavior*“. Ten naopak označoval souhrn činností, které lidé provádějí v přesvědčení o důvodech k zachování zdraví – tedy prevenci proti nemocem (Čeledová a Čevela, 2010, s. 9).

Co se týče vývoje vzdělávání v oblasti zdraví v českém školství, je i toto téma nedílnou součástí školské reformy, která byla zahájena již v roce 1989 a trvá do dnes. Nejdůležitějšími výchozími materiály pro komplexní přeměnu českého školství byly dokumenty „*Budoucnost vzdělání a školství v obnovené demokratické společnosti a ve sjednocující se Evropě*“ a „*Svoboda ve vzdělávání a česká škola*“. Tyto dokumenty se zabývaly především významem vzdělání a role škol ve společnosti s ohledem na to, že

společnost v tuto dobu procházela zásadními změnami, na které je potřeba žáky orientovat a zároveň začít více dbát i na rozvoj jejich osobnosti, součástí čehož měla být právě i péče o zdraví jak fyzické, tak duševní (Fialová, 2014, s. 12-13).

Na tvorbu kurikula pro českou školu, které se mělo dotýkat nejen problematiky výchovy ke zdraví byly kladeny požadavky zejména takové, které očekávaly komplexní obsah vzdělání, u kterého bylo zdůrazňováno, že by neměl být omezen pouze na teoretické poznatky. Zároveň byl vyzdvihován fakt, že vzdělávací obsah nesmí být vnímán jako jednotný a závazný pro všechny školy, naopak má být flexibilní a poskytovat volnost k modifikaci přímo na míru potřebám a specifikám dané školní instituce, potažmo zúčastněným žákům a učitelům. Jako hlavní konkrétní doporučení pro vytváření kurikulární politiky lze vymezit následující tři zásady (Fialová, 2014, s. 13-14):

- *potlačení normativnosti a unifikovanosti centrálního kurikula;*
- *pozdvolné svěřování tvorby a modifikace kurikula do rukou vedení konkrétní školy;*
- *posílení funkce vzdělávacích standardů.*

V návaznosti na to reagovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy předložením dokumentu *Program transformace vzdělávací soustavy*, který měl sloužit jako hlavní podnět k zahájení rozhovorů o kompletní reformě místního školství. Tento dokument vycházel z odborných podkladů a situačních zprávy reflektující stav v zahraničí, na základě kterých předkládal návrhy opatření pro roky 1993-1998. Tento výstup tak pouze potvrdil, že české školství skutečně potřebuje významné změny, jejichž aplikace však bude dlouhodobého rázu (Fialová, 2014, s. 14).

Za další z hlavních výstupů celé této reformy lze považovat dokument „*Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice*“ z roku 1999, který definoval zásadní změny v místním školství, které předpověděl výše zmiňovaný dokument jakožto reakce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na události, které byly prvními impulsy pro změny v systému. Jednou z nejdůležitějších bylo zavedení rámcových vzdělávacích programů (RVP), které měly závazně představovat hlavní cíle edukace jakožto stěžejní hodnotící kritéria pro jednotlivé stupně vzdělávání a veškeré konkrétní podmínky pro jejich dosažení (Fialová, 2014, s. 16).

Problematice ukotvení výchovy ke zdraví v rámcových a školních vzdělávacích programech je věnována následující kapitola.

2.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání udává, že je základní vzdělávání jedinou etapou, kterou jsou povinni absolvovat všichni žáci ve dvou stupních. Základní vzdělávání je také podle platné legislativy zaměřeno na poznávání, respektování a rozvíjení nejen individuálních potřeb každého žáka, ale také jeho možností a zájmů. Úkolem rámcového vzdělávacího programu je také zajistit optimální rozvoj žáka a naplnění jeho výkonů až do osobního maxima, čehož dosahuje přizpůsobením výuky individuálním potřebám a tam, kde je to zapotřebí, využitím podpůrných opatření.

Cílem základního vzdělávání by tak mělo být, aby žáci získali takové dovednosti, které jim zajistí schopnost pokračovat ve studiu či se dále vzdělávat v průběhu života a zdokonalovat se ve své profesi, a tím se podílet na životě společnosti.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování, a předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů, odlišných metod, forem výuky a využití všech podpůrných opatření ve shodě s individuálními potřebami žáků, rovněž umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu, rozsahu a zaměření výuky, metod práce a zařazení dalších podpůrných opatření pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, žáků nadaných a mimořádně nadaných (MŠMT, 2021).

2.2.1 Ukotvení výchovy ke zdraví v RVP ZV

Zdraví člověka je chápáno jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody. Je utvářeno a ovlivňováno mnoha aspekty, jako je styl života, chování podporující zdraví, kvalita mezilidských vztahů, kvalita životního prostředí, bezpečí člověka atd. Protože je zdraví důležitým předpokladem pro aktivní a spokojený život a pro optimální pracovní výkonnost, stává se poznávání a praktické ovlivňování podpory a ochrany zdraví jednou z priorit základního vzdělávání.

Pro správné uchopení problematiky ukotvení výchovy ke zdraví v českém vzdělávacím systému je nejprve nutné vymezit si úlohu rámcového vzdělávacího programu, který je jedním z jeho hlavních pilířů. Rámcové vzdělávací programy jsou formulovány jako nedílná součást Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice. Zároveň jsou ukotveny v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním,

středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, v rámci kterého figurují kurikulární dokumenty dotýkající se vzdělávání žáků ve věku 3-19 let.

Kurikulární dokumenty zde figurují na dvou základních úrovních, a to na státní a školní, přičemž státní úroveň zahrnuje Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, který definuje vzdělávání jako celek a zároveň rámcové vzdělávací programy (RVP). Oproti tomu školní úroveň poté představuje samotnou realizaci vzdělávání přímo ve školách (MŠMT, 2021).

Podstata Rámcových vzdělávacích programů vychází výhradně z nově definované strategie vzdělávání z 90. let minulého století, zmiňována v přechozí kapitole. Ta klade důraz na kompetence k učení, řešení problémů, komunikační, sociální, občanské a pracovní, které jsou navzájem provázány skrze celý vzdělávací systém, v rámci kterých jsou očekávány určité výsledky dle úrovně dosaženého vzdělání. Tyto stupně jsou rovněž reflektovány v rozdělení Rámcových vzdělávacích programů na program pro základní vzdělávání, pro gymnaziální vzdělávání a pro střední odborné vzdělávání (MŠMT, 2021).

V současném školství je základní vzdělávání jediným povinným stupněm pro celé obyvatelstvo, a to v rozdělení na první a druhý stupeň, pro které je vždy konkrétní Rámcový vzdělávací program závazný. Vzdělávání v rámci základní školy je rozděleno do devíti základních oblastí, zahrnující daný obor nebo jemu obsahově blízké obory. V rámci jednotlivých oblastí je vždy definován vzdělávací obsah včetně očekávaných výstupů a rozvržení učiva do průřezových témat (MŠMT, 2021):

- Jazyk a jazyková komunikace
- Matematika a její aplikace
- Informatika
- Člověk a jeho svět:
- Člověk a společnost
- Člověk a příroda
- Umění a kultura
- Člověk a zdraví
- Člověk a svět práce

Výchova ke zdraví spolu s Tělesnou výchovou představuje nedílnou součást Rámcového vzdělávacího programu, jakožto dílčí část ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví. Jejím hlavním posláním je předání základních zásad v oblasti fyzického i duševního zdraví, které by měli žáci poznat a naučit se je aplikovat v reálném životě. Zúčastnění žáci by především měli poznat sami sebe, uvědomit si důležitost zdraví a prevence před problémy. Výuka

v tomto směru si žádá především praktickou část formou modelových situací a maximální přizpůsobení školy pro její realizaci (MŠMT, 2021).

Vzdělávací obor Výchova ke zdraví tedy patří do vzdělávací oblasti Člověk a zdraví, v rámci kterého je součástí výuky pouze na druhém stupni základní školy jako samostatný předmět, případně začleněna do občanské nauky či jiného příbuzného předmětu s hodinovou dotací obvykle kolem jedné vyučovací hodiny týdně. Zároveň platí, že výchova ke zdraví není zařazena do výuky každého ročníku na druhém stupni základní školy, a to v závislosti na školním vzdělávacím plánu jednotlivých institucí (MŠMT, 2021).

Jako primární výstupy každého žáka je očekáváno pochopení pravidel soužití s vrstevníky a v partnerském životě a vztahů s rodinnými příslušníky a vrstevníky. Žáci by měli být srozuměni se souvislostmi mezi fyzickým, duševním a sociálním zdravím, především z hlediska uspokojování základních lidských potřeb. Dále by měl každý žák po absolvování tohoto vzdělávacího oboru vědět, jakým způsobem podporovat své zdraví a dokázat o něm vést diskuzi s vrstevníky a nejbližší rodinou (MŠMT, 2021).

2.2.2 Člověk a zdraví

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví přináší základní podněty pro pozitivní ovlivňování zdraví (poznatky, činnosti, způsoby chování), s nimiž se žáci seznamují, učí se je využívat a aplikovat ve svém životě. Vzdělávání v této vzdělávací oblasti směřuje především k tomu, aby žáci poznávali sami sebe jako živé bytosti, aby pochopili hodnotu zdraví, jeho ochrany i hloubku problémů spojených s nemocí či jiným poškozením zdraví. Žáci se seznamují s různými riziky, která ohrožují zdraví v běžných i mimořádných situacích, osvojují si dovednosti a způsoby chování (rozhodování), které vedou k zachování či posílení zdraví, a získávají potřebnou míru odpovědnosti za vlastní zdraví i zdraví jiných. Jde tedy z velké části o poznávání zásadních životních hodnot, o postupné utváření postojů k nim a o aktivní jednání v souladu s nimi. Naplnění těchto záměrů je v základním vzdělávání nutné postavit na účinné motivaci a na činnostech a situacích posilujících zájem žáků o problematiku zdraví.

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví je vymezena a realizována v souladu s věkem žáků ve vzdělávacích oborech Výchova ke zdraví a Tělesná výchova, do níž je zahrnuta i zdravotní tělesná výchova. Vzdělávací obsah oblasti Člověk a zdraví prolíná do ostatních vzdělávacích oblastí, které jej obohacují nebo využívají (aplikují), a do života školy (MŠMT, 2021).

Cílové zaměření vzdělávací oblasti (MŠMT, 2021)

Vzdělávání v této vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků tím, že vede žáky k:

- poznávání zdraví jako důležité hodnoty v kontextu dalších životních hodnot,
- pochopení zdraví jako vyváženého stavu tělesné, duševní i sociální pohody a k vnímání radostných prožitků z činností podpořených pohybem, příjemným prostředím a atmosférou příznivých vztahů;
- poznávání člověka jako jedince závislého v jednotlivých etapách života na způsobu vlastního jednání a rozhodování, na úrovni mezilidských vztahů i na kvalitě prostředí;
- získávání základní orientace v názorech na to, co je zdravé a co může zdraví prospět, i na to, co zdraví ohrožuje a poškozuje;
- využívání osvojených preventivních postupů pro ovlivňování zdraví v denním režimu, k upevňování způsobů rozhodování a jednání v souladu s aktivní podporou zdraví v každé životní situaci i k poznávání a využívání míst souvisejících s preventivní ochranou zdraví;
- propojování činností a jednání souvisejících se zdravím a zdravými mezilidskými vztahy, se základními etickými a morálními postoji, s volným úsilím atd.;
- chápání zdatnosti, dobrého fyzického vzhledu i duševní pohody jako významného předpokladu výběru profesní dráhy, partnerů, společenských činností atd.;
- ochraně zdraví a životů při každodenních rizikových situacích i mimořádných událostech a k využívání osvojených postupů spojených s řešením jednotlivých mimořádných událostí,
- aktivnímu zapojování do činností podporujících zdraví a do propagace zdravotně prospěšných činností ve škole i v obci.

2.2.2.1 Výchova ke zdraví

Vzdělávací obor Výchova ke zdraví vede žáky k aktivnímu rozvoji a ochraně zdraví v propojení všech jeho složek (sociální, psychické a fyzické) a učí je být za ně odpovědný. Svým vzdělávacím obsahem navazuje na obsah vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a prolíná do ostatních vzdělávacích oblastí. Žáci si osvojují zásady zdravého životního stylu a jsou vedeni k jejich uplatňování ve svém životě i k osvojování účelného chování při ohrožení v každodenních rizikových situacích i při mimořádných událostech. Vzhledem k individuálnímu i sociálnímu rozměru zdraví obsahuje vzdělávací obor Výchova ke zdraví výchovu k mezilidským vztahům a je velmi úzce propojen s průřezovým tématem Osobnostní a sociální výchova. Žáci si rozšiřují a prohlubují poznatky o sobě i vztazích mezi lidmi, partnerských vztazích, manželství a rodině, škole a společenství vrstevníků (MŠMT, 2021).

Učivo (MŠMT, 2021)

1. VZTAHY MEZI LIDMI A FORMY SOUŽITÍ

- vztahy ve dvojici** – kamarádství, přátelství, láska, partnerské vztahy, manželství a rodičovství;
- vztahy a pravidla soužití v prostředí komunity** – rodina, škola, vrstevnická skupina, obec, spolek.

2. ZMĚNY V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA A JEJICH REFLEXE

- dětství, puberta, dospívání** – tělesné, duševní a společenské změny;
- sexuální dospívání a reprodukční zdraví** – zdraví reprodukční soustavy, sexualita jako součást formování osobnosti, zdrženlivost, předčasná sexuální zkušenost, promiskuita; problémy těhotenství a rodičovství mladistvých; poruchy pohlavní identity.

3. ZDRAVÝ ZPŮSOB ŽIVOTA A PÉČE O ZDRAVÍ

- výživa a zdraví** – zásady zdravého stravování, pitný režim, vliv životních podmínek a způsobu stravování na zdraví; poruchy příjmu potravy;
- vlivy vnějšího a vnitřního prostředí na zdraví** – kvalita ovzduší a vody, hluk, osvětlení, teplota;
- tělesná a duševní hygiena, denní režim** – zásady osobní, intimní a duševní hygieny, otužování, denní režim, vyváženost pracovních a odpočinkových aktivit, význam pohybu pro zdraví, pohybový režim;

- **ochrana před přenosnými chorobami** – základní cesty přenosu nález a jejich prevence, nákazy respirační, přenosné potravou, získané v přírodě, přenosné krví a sexuální kontaktem, přenosné bodnutím hmyzu a stykem se zvířaty;
- **ochrana před chronickými nepřenosnými chorobami a před úrazy** – prevence kardiovaskulárních a metabolických onemocnění; preventivní a léčebná péče; odpovědné chování v situacích úrazu a život ohrožujících stavů (úrazy v domácnosti, při sportu, na pracovišti, v dopravě), základy první pomoci.

4. RIZIKA OHROŽUJÍCÍ ZDRAVÍ A JEJICH PREVENCE

- **stres a jeho vztah ke zdraví** – kompenzační, relaxační a regenerační techniky překonávání únavy, stresových reakcí a posilování duševní odolnosti;
- **autodestruktivní závislosti** – psychická onemocnění, násilí namířené proti sobě samému, rizikové chování (alkohol, aktivní a pasivní kouření, zbraně, nebezpečné látky a předměty, nebezpečný internet), násilné chování, těžké životní situace a jejich zvládnutí, trestná činnost, dopink ve sportu;
- **skryté formy a stupně individuálního násilí a zneužívání, sexuální kriminalita** – šikana a jiné projevy násilí; formy sexuálního zneužívání dětí; kriminalita mládeže; komunikace se službami odborné pomoci;
- **bezpečné chování a komunikace** – komunikace s vrstevníky a neznámými lidmi, bezpečný pohyb v rizikovém prostředí, nebezpečí komunikace prostřednictvím elektronických médií, sebeochrana a vzájemná pomoc v rizikových situacích a v situacích ohrožení;
- **dodržování pravidel bezpečnosti a ochrany zdraví** – bezpečné prostředí ve škole, ochrana zdraví při různých činnostech, bezpečnost v dopravě, rizika silniční a železniční dopravy, vztahy mezi účastníky silničního provozu včetně zvládnutí agresivity, postup v případě dopravní nehody (tísňové volání, zajištění bezpečnosti);
- **manipulativní reklama a informace** – reklamní vlivy, působení sekt;
- **ochrana člověka za mimořádných událostí** – klasifikace mimořádných událostí, varovný signál a jiné způsoby varování, základní úkoly ochrany obyvatelstva, evakuace, činnost po mimořádné události, prevence vzniku mimořádných událostí.

5. HODNOTA A PODPORA ZDRAVÍ

- **celostní pojetí člověka ve zdraví a nemoci** – složky zdraví a jejich interakce, základní lidské potřeby a jejich hierarchie;
- **podpora zdraví a její formy** – prevence a intervence, působení na změnu kvality prostředí a chování jedince, odpovědnost jedince za zdraví, podpora zdravého životního stylu, programy podpory zdraví.

6. OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ ROZVOJ

- **sebepoznání a sebepojetí** – vztah k sobě samému, vztah k druhým lidem; zdravé a vyrovnané sebepojetí, utváření vědomí vlastní identity;
- **seberegulace a sebeorganizace činností a chování** – cvičení sebereflexe, sebekontroly, sebeovládání a zvládání problémových situací; stanovení osobních cílů a postupných kroků k jejich dosažení; zaujímání hodnotových postojů a rozhodovacích dovedností pro řešení problémů v mezilidských vztazích; pomáhající a prosociální chování;
- **psychohygienu** v sociální dovednosti pro předcházení a zvládání stresu, hledání pomoci při problémech;
- **mezilidské vztahy, komunikace a kooperace** – respektování sebe sama i druhých, přijímání názoru druhého, empatie; chování podporující dobré vztahy, aktivní naslouchání, dialog, efektivní a asertivní komunikace a kooperace v různých situacích, dopad vlastního jednání a chování.

2.2.3 Člověk a jeho svět

Charakteristika vzdělávací oblasti

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, bezpečí a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Svým široce pojatým syntetickým (integrovaným) obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni.

Vzdělávání v oblasti Člověk a jeho svět rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků získané ve výchově v rodině a v předškolním vzdělávání. Žáci se učí pozorovat a pojmenovávat věci jevy a děje, jejich vzájemné vztahy a souvislosti, utváří se

tak jejich prvotní ucelený obraz světa. Poznávají sebe i své nejbližší okolí a postupně se seznamují s místně i časově vzdálenějšími osobami i jevy a se složitějšími ději. Učí se vnímat lidi, vztahy mezi nimi, všimnout si podstatných věcných stránek i krásy lidských výtvorů a přírodních jevů, soustředěně je pozorovat, přemýšlet o nich a chránit je. Na základě poznání sebe, svých potřeb a porozumění světu kolem sebe se žáci učí vnímat základní vztahy ve společnosti, porozumět soudobému způsobu života, jeho přednostem i problémům (včetně situací ohrožení), učí se vnímat současnost jako výsledek minulosti a východisko do budoucnosti. Při osvojování poznatků a dovedností ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět se žáci učí vyjadřovat své myšlenky, poznatky a dojmy, reagovat na myšlenky, názory a podněty jiných.

Podmínkou úspěšného vzdělávání v dané oblasti je vlastní prožitek žáků vycházející z konkrétních nebo modelových situací při osvojování potřebných dovedností, způsobů jednání a rozhodování. K tomu významně přispívá i osobní příklad učitelů. Propojení této vzdělávací oblasti s reálným životem a s praktickou zkušeností žáků se stává velkou pomocí i ve zvládnání nových životních situací i nové role školáka, pomáhá jim při nalézání jejich postavení mezi vrstevníky a při upevňování pracovních i režimových návyků.

Vzdělávací oblast tak připravuje základy pro specializovanější výuku ve vzdělávacích oblastech Člověk a společnost, Člověk a příroda a ve vzdělávacím oboru Výchova ke zdraví.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět je členěn do *pěti* tematických okruhů: Místo, kde žijeme; Lidé kolem nás; Lidé a čas; Rozmanitost přírody; Člověk a jeho zdraví. Propojováním tematických okruhů je možné vytvářet v ŠVP různé varianty vyučovacích předmětů a jejich vzdělávacího obsahu. Potřebné vědomosti a dovednosti ve vzdělávacím oboru Člověk a jeho svět získávají žáci především tím, že pozorují názorné pomůcky, přírodu a činnosti lidí, hrají určené role, řeší modelové situace atd (MŠMT, 2021).

Cílové zaměření vzdělávací oblasti (MŠMT, 2021)

Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- utváření pracovních návyků v jednoduché samostatné i týmové činnosti,
- orientaci v problematice peněz a cen a k odpovědnému spravování osobního rozpočtu,

- orientaci ve světě informací a k časovému a místnímu propojování historických, zeměpisných a kulturních informací,
- rozšiřování slovní zásoby v osvojovaných tématech, k pojmenovávání pozorovaných skutečností a k jejich zachycení ve vlastních projevech, názorech a výtvorech;
- poznávání a chápání rozdílů mezi lidmi, ke kulturnímu a tolerantnímu chování a jednání na základě respektu a společně vytvořených a přijatých nebo obecně uplatňovaných pravidel soužití, k plnění povinností a společných úkolů;
- samostatnému a sebevědomému vystupování a jednání, k efektivní a bezkonfliktní komunikaci v méně běžných situacích, k bezpečné komunikaci prostřednictvím elektronických médií, k poznávání a ovlivňování své jedinečnosti (možností a limitů);
- utváření ohleduplného vztahu k přírodě i kulturním výtvorům a k hledání možností aktivního uplatnění při jejich ochraně,
- přirozenému vyjadřování pozitivních citů ve vztahu k sobě i okolnímu prostředí,
- objevování a poznávání všeho, co ho zajímá, co se mu líbí a v čem by v budoucnu mohl uspět;
- poznávání podstaty zdraví i příčin jeho ohrožení, vzniku nemocí a úrazů a jejich předcházení;
- poznávání a upevňování preventivního chování, účelného rozhodování a jednání v různých situacích ohrožení vlastního zdraví a bezpečnosti i zdraví a bezpečnosti druhých, včetně chování při mimořádných událostech.

2.3 Teorie učebnice

Školní učebnice jsou z hlediska informatiky tzv. sumarizační texty, tj. předkládají informace které reprezentují souhrnné a obecně uznávané poznatky z daného oboru nebo tematického okruhu. Školní učebnice poskytují informace základní, zpravidla z široké oblasti nějaké vědy a příliš detailní a speciální poznatky nezahrnují. Cílem učebnice je předat určité penzum informací, plnit didaktickou funkci a zároveň získat zájem žáků o předkládaný obor. Kompozice i jazyková výstavba textů obsažených v učebnicích musí brát v úvahu adresáta, a to nejen jeho věk, ale především jeho předpokládané již osvojené znalosti, vědomosti a v určitých případech též dovednosti. Učebnice je jedním z nejdůležitějších výukových materiálů a slouží pedagogům jako východisko pro přípravu na konkrétní výuku (Lepil, 2010).

Průběh výuky ve třídě a její reálné výsledky ovlivňuje dle Rezata i struktura učebnic (Rezat, 2010). Samotný učební text je různě strukturován, graficky zvýrazňován a odlišován a neméně podstatné je rovněž odlišení informací primárních od informací doplňkových. Neposledním podstatným faktorem je také názornost, konkrétně stav, kdy je obsažené učivo názorně prezentováno pomocí ilustrací, fotografií, obrázků, nákrešů, plánek, tabulek, graficky zpracovaných myšlenkových map, grafů či vizualizací (Hubáček a kolektiv, 2010).

Jednotlivá učebnice je dnes často součástí ucelené řady navazujících učebnic pro určitý předmět nebo obor. Jednotlivá nakladatelství publikují ucelené řady učebnic např. pro přírodopis, dějepis, matematiku aj.

Moderní pedagogika je dnes schopna přesně formulovat a ověřovat vlastnosti dané učebnice. V současnosti je kvalita učebnic posuzována pod garancí MŠMT ČR nezávislými experty. Tím je garantována určitá kvalita učebnic. Aby se učebnice a učební text zařadily do seznamu učebnic a učebních textů, musí mít udělenou tzv. schvalovací doložku učebnic. Existuje seznam učebnic schválených MŠMT ČR, který je dostupný na internetu a z něhož si mohou učitelé vybírat. Na trhu knih se však vyskytují i učebnice či učební texty bez udělení schvalovacích doložek nebo ty, jimž byla schvalovací doložka odmítnuta.

2.3.1 Učebnice jako edukační konstrukt

Učebnice jako takové mají mnoho definic. Je možné je definovat podle jejich funkcí, ale také podle jejich vlastností. Podle pedagogického slovníku jsou učebnice druhem knižních publikací, který je svou strukturou i obsahem uzpůsoben pro didaktickou komunikaci. Existuje řada typů učebnic, z nichž nejrozšířenější jsou školní učebnice, která funguje dvěma způsoby:

- a) **jako prvek kurikula** – prezentuje výsek plánovaného obsahu, tedy vyučovanou látku;
- b) **jako didaktický prostředek** – je informačním zdrojem pro učitele i žáky a zároveň stimuluje (potažmo i řídí) učení žáků (Průcha a kolektiv, 2013).

Také je možné nahlížet na učebnice jako na součást systému, a to součást nedílnou, bez níž by tento systém nemohl uceleně pracovat. Zmiňovaný systém přitom není pouze jeden, ale v souvislosti s učebnicemi lze spatřovat systémy celkem tři. V nich učebnice funguje jednak jako (Průcha, 1998):

1. druh školního didaktického textu,
2. součást souboru didaktických prostředků,
3. prvek kurikulárního projektu.

Učebnice jako druh školního didaktického textu

Průcha upozorňuje, že učebnice není jediný typ didaktického textu používaného v rámci vzdělávání. Kromě učebnic v pravém smyslu slova se mezi didaktické texty řadí rovněž čítanky, slovníky, slovníčky, slabikáře nebo cvičebnice. Takovými texty je navíc učebnice doplňována nebo doprovázena. Právě zmiňovaným propojením se zformoval tzv. didaktický textový komplex.

Učebnice jako součást souboru didaktických prostředků

Tento druhý Průchou zmiňovaný systém zařazuje učebnici mezi didaktické prostředky. Pojmem didaktické prostředky se rozumí předměty materiálního charakteru sloužící k realizaci vzdělávacího procesu. Může se jednat o učebnice, ale také o obrazy, vzdělávací plakáty, mapy, dataprojektor, obrazy apod. (Průcha, 1998). Vzhledem

k současné situaci můžeme doplnit také postery, Albi tužky, interaktivní tabule, tablety, elektronické učebnice, vzdělávací počítačové programy atd. Průcha upozorňuje, že je-li nahlíženo na učebnici z tohoto hlediska, je zapotřebí zohlednit nejenom cíl a obsah učebnice, ale rovněž vztah k jiným didaktickým prostředkům konkurujícím učebnici.

Učebnice jako prvek kurikulárního projektu

Poslední zmiňovaný systém vymezuje učebnici coby součást kurikulárních projektů, mezi které se řadí Rámcový vzdělávací program (RVP) a Školní vzdělávací programy (ŠVP). Klíčové je, že tyto projekty vymezují obsah vzdělávání, a tudíž se nabízí otázka, jestli mezi rozšiřující faktory jmenovaných projektů mají patřit také učebnice samotné, konkrétně jejich vybrané verze. Na druhou stranu, jednou ze získaných kompetencí a zároveň předpokladem vzdělávacího programu je schopnost žáků s učebnicemi pracovat (to i samostatně) a orientovat se v nich (Průcha, 1998).

2.3.2 Funkce učebnice

Průcha (1998) uvádí, že učebnice má ve výuce svou pevně stanovenou roli, konkrétně roli v podobě předpokládaného účelu, jaký má učebnice – didaktický prostředek – plnit ve skutečném edukačním procesu.

Zároveň také záleží na dalším faktoru, kterým je uživatel učebnice. Jinou funkci bude mít učebnice v rukou žáka, jinou v rukou učitele. Pro učitele představuje učebnice určitou „slohovou osnovu“, podle níž bude plánovat obsah výuky a následnost učiva, ale též obsahovou základnu, podle které bude moci hodnotit výsledky svých žáků. Pro žáka je učebnice mnohdy základní pomůcka při vzdělávání a vnímá ji jako základní zdroj informací (Průcha, 1998).

Zujev (1986), jehož ve své publikaci připomíná i Průcha (1998), jmenuje celkem osm funkcí (byť k některým se přiřazuje ještě funkce obdobná či na stejné úrovni), které učebnice jako taková má a splňuje:

1. funkce informační,
2. funkce transformační,
3. funkce systematizační,
4. funkce upevňování vědomostí a funkce sebekontrolní,
5. funkce sebevzdělávací,

6. funkce integrační,
7. funkce koordinační,
8. funkce rozvíjející a funkce výchovná.

Všechny vyjmenované funkce, které budou v následujících řádcích podrobně rozebrány, společně tvoří určitý komplex. S přihlédnutím k charakteristice využívaného funkčního stylu a užití učebnic v praxi je zřejmé, že v různých učebnicích budou jednotlivé části zmiňovaného komplexu využívány v různém rozsahu a v různé míře, ačkoliv každá ze jmenovaných funkcí – byť tyto funkce podléhají zřejmé hierarchii – má svou váhu a je neoddělitelnou složkou učebnice jako celku (srov. Průcha, 1998, a Zujev, 1986).

Funkce informační

Vymezuje rozsah vědomostí konkrétního odborného výseku, jaké by si měl žák osvojit, a zároveň se zaměřuje na upevňování stanoveného obsahu vzdělávání. Tento obsah musí žák v průběhu svého studia zpracovat.

Funkce transformační

Tato funkce definuje schopnost transformovat a přepracovat odborné poznatky do podoby adekvátní pro odborný funkční styl učební. Cílem této funkce je jednak zajistit, aby byl obsah učebnic přístupný věkové kategorii adresáta, a jednak nastínit vztah mezi studovaným materiálem a jeho praktickým využitím – tedy odpovědět žákům na otázku, k čemu jim učivo bude v praxi dobré. Funkce transformační rovněž slouží k optimalizaci procesu učení zvláště u těch obsahových částí, jaké by mohly být pro žáky hůře pochopitelné (Zujev, 1986).

Funkce systematizační

Řadí jednotlivé učebnice – zvláště hovoří-li se o jednotlivých dílech konkrétní série učebnic – do systému, což zajišťuje postupné objasňování informací tvořících celý obsah stanoveného učiva. Zmíněné postupné objasňování přitom odpovídá mentálnímu progresu žáků a jejich schopností chápat, ale také procesu, kdy se na sebe jednotlivé informace postupně nabalují, díky čemuž jsou pro žáky lépe pochopitelné i lépe zařaditelné.

Učebnice jako prvek kurikulárního projektu

Aby učebnice plnila tyto na stejnou úroveň kladené funkce, je nezbytný jev, kdy žák dovede s touto učebnicí správně pracovat. Učebnice je totiž nejenom nositelkou informací, jejím úkolem zároveň je ulehčovat žákům proces osvojování i upevňování ve škole probíraných informací. Tuto dvojitou funkci je možné podpořit jinými didaktickými pomůckami, jako jsou např. pracovní sešity vydávané přímo ke konkrétním učebnicím. Právě v pracovních sešitech, písankách, kontrolních listech apod. si totiž žák může sám provést kontrolu svých znalostí, které si osvojil z učebnice. Je dále na pedagogovi, zda a jak často, bude výsledky v těchto didaktických pomůckách hodnotit známkami, a tím jim dávat pedagogickou váhu (Zujev, 1986).

Funkce sebevzdělávací

Souvisí úzce s předcházejícím bodem, neboť je založena na osobní potřebě žáků získávat nové poznatky samostatně, ale také objasňovat si ty konkrétní poznatky, jaké jim nejsou zcela jasné, nebo si informace doplňovat. V tomto případě je nutno přihlídnout k datu vydání Zujevovy publikace, neboť spíše než z učebnice si dnes žáci doplňují informace prostřednictvím chytrých telefonů, pokud vůbec cítí potřebu si tyto informace doplňovat.

Funkce integrační

Cílem této funkce je upevnění těch poznatků, které žáci nabyli v průběhu různých činností nebo z jiných zdrojů. Učebnice by v takovém případě měla plnit funkci základní osnovy (kostry) pro chápání souvislostí těchto již nabytých informací a zároveň by měla být nápomocná při výběru dalších doplňujících informací.

Funkce koordinační

Tato funkce staví na základě, kdy se vzdělávání neuskutečňuje výhradně pomocí učebnic, ale též jiných didaktických prostředků. Úkolem učebnice je tudíž zohledňovat tento fakt a poskytovat možnosti k využití dalších pomůcek bez ohledu na to, zda je toto využití uplatněno během výuky, nebo při samostudiu.

Funkce rozvíjející a funkce výchovná

Tyto propojené funkce reflektují schopnost učebnice rozvíjet osobnost každého žáka nejen z hlediska získaných znalostí, ale také z hlediska schopnosti pracovat s knihou a čerpat z ní kýžené informace. Nelze u tohoto bodu rovněž opomenout, že učitel pedagogicky působí na žáky i prostřednictvím učebnic (Zujev, 1986).

2.3.3 Strukturní komponenty učebnice

Aby bylo možné rozeznat jednotlivé strukturní komponenty učebnice, je primárně nutné vnímat ji jako ucelený systém, který je rozčleněn dle strukturně stanovené hierarchie, přičemž všechny jednotlivé části jsou navzájem provázané a prostřednictvím využití různých komunikačních prostředků plní různé funkce. Aby učebnice mohla plnit svou didaktickou funkci, musí být řádně vybavena danými strukturními komponenty. Tato vybavenost se též nazývá didaktická vybavenost učebnic (Průcha, 1998). Veškeré strukturní komponenty, textové i mimotextové, musí být v učebnici řazeny podle organizace předpokládaného osvojování poznatků žáky.

2.3.3.1 Organizace osvojování poznatků

Žáci s učebnicemi manipulují ve škole i doma, náhodně si je prohlížejí, pracují s nimi... tím vším si k nim postupně vytvoří určitý vztah. Zujev (1986) uvádí, že učebnice působí na emocionálně-motivační sféru žáků. Tento jev není možné při tvorbě učebnice přehlédnout. Je zapotřebí brát na zřetel potřeby cílové skupiny žáků i jejich věk. Je důležité zařazovat do učebnic informace, jaké jsou pro žáky významné, eventuálně je vedou k seberealizaci. Učební text v učebnici stimuluje poznávací a studijní činnosti, přičemž zmíněná stimulace funguje díky správně užitým strukturním komponentům tvořícím celek učebnice.

Strukturní komponenty učebnice Zujev (1986) rozděluje podle propracovaného schématu všeobecného modelu učebnice na textové složky a mimotextové složky.

2.3.3.2 Textové složky učebnic

Textové složky (též *verbální*) tvoří samotný základ každé učebnice. Tyto složky lze chápat coby slohovou osnovu či kostru, neboť určují podstatu vybraného obsahu učebnice

i jeho rozsah, nesou základní informace a odhalují jejich obsah. Textové složky dělí ještě na: text základní, text doplňující a text vysvětlující (Zujev, 1986).

Základní text

Jedná se o hlavní pramen informací nacházející se v učebnici. Tento primární text je pro studium nezbytný a jeho autor nebo autoři jej utvořili takovým způsobem, aby odpovídal RVP¹. Základní text obsahuje primárně teorie, zákony, definované zákonitosti a základní pojmy.

Základní text je možné ještě dále dělit na:

- a) **teoretické poznávací texty** – rozumí se jimi termíny (odborné pojmy), základní informace a fakta, klíčové poznámky a podobně; primární je zde funkce informační;
- b) **instrumentálně-praktické texty** – řadí se mezi ně popisy pokusů a cvičení, soupisy základních metod nebo charakteristiky principů; převládá transformační funkce.

Doplňující text

Tento typ textu plní funkci strukturní složky, jaká nese učivo autorem nebo autory určené pro upevnění – případně prohloubení – textu základního. Doplnující text, jak už jeho název napovídá, může přesahovat rámec základních informací definovaných RVP, neboť jeho stěžejním účelem je prohloubení vědecké představitosti a určité rozšíření emocionálního dosahu učebnice vůči žákovi. Jednou z mnoha funkcí doplňujícího textu je funkce výchovná – tento typ textu obsahuje takové informace, jaké by právě k této funkci měly vést. Konkrétně se jedná o životopisy, zajímavé (popularizační) poznatky nebo jedinečná fakta.

Vysvětlující text

Texty tohoto typu mají za cíl přispívat k pochopení a zároveň k co nejlepšímu osvojení obsaženého učiva. Díky těmto textům žáci uskutečňují své studium i jeho organizaci. Vysvětlující texty jsou navíc základní částí informačního aparátu každé učebnice, což znamená, že musí zcela odpovídat adekvátnímu funkčnímu stylu – nesmí obsahovat zbytečné informace a měly by úzce souviset se základním textem.

¹ Autor vzhledem k vydání knihy uvádí: „učební osnovy“.

2.3.3.3 Mimotextové složky učebnic

Mimotextové složky (též *nonverbální*) tvoří obsažnou skupinu složek, typově mnohem rozrůzněnější než učební text. Jedná se složky napomáhající s osvojováním vědeckých poznatků nebo učiva, jaké učebnice obsahuje. Nonverbální komponenty napomáhají při vzniku návyků či schopností a jejich ustálení pravidelným používáním, tudíž i k vyhledávání poznatků a budování vztahu ke studiu. Mimotextové složky se dělí na: aparát organizace osvojení, ilustrační materiál a orientační aparát (Zujev, 1986).

Aparát organizace osvojení

Usměrňuje a stimuluje poznávací činnost žáka. Řadí se sem úkoly či otázky a správné odpovědi na ně nebo tabulky, jejichž úkolem je systematizovat a zevšeobecňovat obsažené informace. Díky této složce dochází u žáků k rozvoji poznávacích zájmů a k formování schopností studijních i schopností samostatné práce.

Ilustrační materiál

Je úzce spjat s ostatními komponenty tvořícími učebnici, přičemž didaktické funkce splňuje svými vlastními způsoby, konkrétně vizuálními prostředky, ať už se jedná o kresby, náčrty, fotografie, plány, mapky, schémata, grafy či obrázky. Hlavním cílem ilustračních materiálů je umocnit poznávací, estetický, myšlenkový i emocionální vliv, jímž učivo na žáka působí a tím zajišťuje jeho osvojení si obsažených informací.

Orientační aparát

Jeho hlavním cílem je zabezpečit, že se žák bude v obsahu i struktuře učebnice orientovat, což mu zároveň vytvoří vhodné podmínky také pro samostudium. Orientačním aparátem se rozumí řazení obsahu (Zujev, 1986), ale také grafická rozrůzněnost realizovaná zvýrazňováním, různými druhy písma, stylem či barvou písma a standardizovaným – pro celou učebnici ustáleným – dělením textů (Hubáček a kolektiv, 2010).

2.3.4 Obtížnost textu učebnic

Míra obtížnosti (T) je používána ke zjišťování obtížnosti textů učebnice, a to především pro prezentaci učiva ve výkladovém textu (může být ovšem použita i pro kterékoliv jiné texty). Stupeň obtížnosti se vypočítává ze vzorků textu, vybíraných podle standardních instrukcí (nejvhodnější vybrat 10 vzorků, které by měly rovnoměrně pokrývat

různé části učebnice, jednotlivý vzorek musí tvořit souvislý text-200 slov (viz Průcha, 1998, s. 135 – 138).

$$T = T(s) + T(p)$$

$T(s)$ = syntaktická obtížnost, $T(p)$ = sémantická obtížnost, které se vypočítávají podle vzorců (viz Průcha, 1998)

Míra obtížnosti (T) je založena na poznání, že objektivní obtížnost (složitost) určitého textu je způsobována syntaktickou a sémantickou strukturou textu.

Syntaktická struktura textu (jak bylo empiricky prokázáno početnými analýzami) má funkci jakési formy pro sdělovaný obsah a porozumění textu. Při výpočtu se vychází z průměrné délky vět a průměrné délky větných úseků (predikativních propozic).

Sémantická struktura textu je dána tím, jaké druhy pojmů a v jakých proporcích jsou v něm zastoupeny. Učebnice a odborné texty, které didakticky ztvárňují poznatky z různých věd, operují vydatně s odbornými pojmy, faktografickými údaji atd. Dochází přitom obvykle k přesycení textu odbornými a jinými pojmy. Záleží také na tom, zda se pojmy v textu vyskytnou jen jednou či zda se opakují – opakující se pojmy (různých kategorií) mají nižší vliv na celkovou sémantickou obtížnost textu než pojmy vyskytující se poprvé, resp. vyskytující se v textu jen jednou (Průcha, 1998, s. 62 – 63).

2.3.5 Věcný obsah učebnic

Po stránce obsahu mají školní učebnice dvě základní dimenze a to věcný obsah a ideový obsah. Věcný obsah je zřetelný a můžeme ho označit jako soubor těch informací v učebnici, které se vztahují k odbornému zdroji učiva. Ve většině případu učebnic pro základní a střední školy je učivo odvozováno z nějakého oboru vědy nebo oboru praktické činnosti. Co je vhodné začlenit do obsahu učebnic a v jakém rozsahu je určováno výchozími kurikulárními dokumenty, které vymezují, co do učiva patří. V případě českých učebnic je výchozím dokumentem Rámcový vzdělávací program. Někteří autoři učebnic se proto přímo na tento zdroj výslovně odvolávají. Další hledisko je, zda učebnice odpovídá po stránce ideového úmyslu politického zřízení země apod.

2.3.6 Didaktická vybavenost učebnic

Didaktická vybavenost učebnic vede ke správnému plnění již zmíněných funkcí učebnice. Aby učebnice mohla plnit různé své funkce musí být k tomu náležitě vybavena, tj. musí v sobě zahrnovat takové komponenty, jež jsou schopny realizovat dané funkce. Ve struktuře učebnice rozlišujeme 36 komponentů, z nichž každý přispívá k realizaci určité funkce. Dále tyto komponenty rozdělujeme na verbální a obrazové komponenty.

Celkový soubor komponentů dle J. Průchy:

I. Aparát prezentace učiva

a) verbální komponenty:

1. výkladový text prostý,
2. výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva),
3. shrnutí učiva k celému ročníku,
4. shrnutí učiva k tematickým celkům,
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku,
6. doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky aj.),
7. poznámky a vysvětlivky,
8. podtexty k vyobrazením,
9. slovníčky pojmů, cizích slov s vysvětlením.

b) obrazové komponenty:

1. umělecká ilustrace,
2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.),
3. fotografie,
4. mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy aj.,
5. obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu).

II. Aparát řídicí učení

a) verbální komponenty:

1. předmluva pro žáky,

2. návod k práci s učebnicí pro žáky nebo učitele,
3. celková stimulace (podněty k zamyšlení, otázky před celkovým učivem ročníku),
4. stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky v průběhu témat),
5. odlišení úrovní učiva (základní - rozšiřující apod.),
6. otázky a úkoly za témata,
7. otázky a úkoly k celému ročníku,
8. otázky a úkoly k předešlému ročníku,
9. instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, pozorováním aj.),
10. náměty pro mimoškolní činnosti využívající učiva,
11. explicitní vyjádření cílů učení pro žáky,
12. prostředky a instrukce pro sebehodnocení žáků (testy apod.),
13. výsledky úkolů a cvičení,
14. odkazy na jiné zdroje informací.

b) obrazové komponenty

1. grafické symboly vyznačující určité části textu (odlišení např. pouček, pravidel, úkolů apod.),
2. užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu,
3. užití zvláštního písma pro určité části verbálního textu,
4. využití přední nebo zadní obálky pro schémata, tabulky aj.

III. Aparát orientační

a) verbální komponenty

1. obsah učebnice,
2. členění učebnice na tematické bloky, kapitoly aj.,
3. marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.,
4. rejstřík (věcný, jmenný, smíšený).

Hodnocení učebnice podle vlastností, které by měly zajišťovat optimální využití učebnice u žáků se provádí analýzou didaktické vybavenosti učebnic. Toto hodnocení určuje, zdali je učebnice vybavena adekvátně jako didaktický prostředek na základě

vyhodnocování rozsahu využití strukturních (verbálních a obrazových) komponentů. Každý z 36 komponentů plní určitou specifickou funkci a k tomu používá specifický způsob svého vyjádření. Kteroukoli učebnici lze popsat na základě toho, které z komponentů jsou v ní zastoupeny a které nikoliv. V konkrétní učebnici se zjišťuje výskyt jednotlivých strukturních komponentů a vyhodnocování je vyjádřeno pomocí kvantitativních koeficientů (Průcha, 1998):

a) dílčí koeficienty didaktické vybavenosti učebnice:

- koeficient využití aparátu prezentace učiva E I
- koeficient využití aparátu řídicího učení E II
- koeficient využití aparátu orientačního E III
- koeficient využití verbálních komponentů E_v
- koeficient využití obrazových komponentů E_o

b) celkový koeficienty didaktické vybavenosti učebnice E

Koeficienty nabývají teoretických hodnot v mezích 0 – 100 %. Čím je hodnota koeficientu v učebnici vyšší, tím je didaktická vybavenost učebnice lepší. Předností této procedury je její všeobecné, globální využití. Může být aplikována na evaluaci učebnice kteréhokoliv ročníku a předmětu.

2.3.7 Postavení učebnic ve škole

Ať už měly učebnice jakoukoliv historickou formu, vždy byly součástí vzdělávacího procesu, byť spolu s nimi fungovaly na průsečíku dějinami vždy i další učební pomůcky. A přestože současná elektronická doba podporuje rozvoj nejrůznějších zařízení, primárním zdrojem výuky je vždy tištěná učebnice, jejíž první – a ne jedinou – výhodou je nesporná, neustálá dostupnost, poskytující vzdělávaným žákům stabilní studijní oporu. Učebnice totiž zkonkrétnuje RVP, potažmo školou stanovený ŠVP, což znamená, že je právě tím stěžejním didaktickým prostředkem, který žákům představuje i doplňuje předepsané či stanovené učivo. Učitel by měl postupně žáky při práci s učebnicí naučit metodě získávání nových informací a jejich upevňování, aby byli podobné knihy schopni sami využívat. Učitel by se tak měl z pozice mentora postupně přesouvat na post průvodce a roli poradce v případě neporozumění textu, či zodpovídání dotazů. Rozvoj schopnosti žáka samostatně pracovat

s učebním textem je základním předpokladem jeho úspěšnosti (Mazáčová, 2014). Ačkoliv si vyučující může chystat nejrůznější materiály, jaké plánuje využít při výuce, stabilním prvkem vždy zůstává učebnice, o níž se žáci zároveň mohou opřít také v případě samostudia (Knecht a Janík, 2008).

2.3.8 Výzkum hodnocení učebnic

Školní učebnice přímo ovlivňují fungování a produkci vzdělávacích systémů, a proto se na ně zaměřuje výzkum, aby bylo možné na základě výzkumných nálezů učebnice zdokonalovat. Ve všech vyspělých zemích se výzkum učebnic rozvinul a v mnoha má silnou pozici (Německo, Rakousko, Japonsko). V mezinárodním měřítku má významnou informační roli k teorii a výzkumu učebnic Mezinárodní síť UNESCO. V České republice se výzkumně zabývala učebnicemi česká pedagogika a pedagogická psychologie již v 20.-30. letech min. století. Souviselo to s rozvojem kvantitativních metod používaných pro evaluaci různých jevů vzdělávání a s konstruováním nových typů učebnic, didaktických testů aj. (viz Průcha, 1996). V 80. a 90. letech min. století byl prováděn výzkum učebnic v Pedagogickém ústavu ČSAV a na Matematicko-fyzikální fakultě UK v Praze. O výzkumné práce se začalo zajímat ministerstvo školství i tehdejší Státní pedagogické nakladatelství a výzkumné poznatky začaly být využívány pro účely schvalování a hodnocení rukopisů učebnic. Týkalo se to hlavně hodnocení obtížnosti textů, zejména kvůli jejich přesycenosti odbornými výrazy. Přestože po roce 1990 se začaly postupně staré učebnice nahrazovat novými a na trhu s učebnicemi se objevili noví vydavatelé a autoři, výzkum učebnic začal upadat. Dnes v České republice neexistuje výzkumné pracoviště zabývající se teorií a výzkumem učebnic tak jako je to v jiných zemích. Při výzkumu učebnic, k jejich analýze a evaluaci se používá velké množství výzkumných metod a dílčích technik. Jan Průcha považuje za žádoucí k bezprostřední aplikaci u nás tyto metody - analýza obtížnosti textu učebnic a měření didaktické vybavenosti učebnic (Průcha, 1998). Obtížnost (složitost, čtivost) textu je objektivní vlastnost, kterou lze identifikovat, měřit, popsat, analyzovat a vyhodnocovat exaktními procedurami (viz kap. 2.3.4). Autoři učebnic většinou nedokážou odhadnout, co je přiměřená hustota odborné informace v textu určeném pro žáky určitého věku a přetěžují text vysokým počtem odborných či faktografických pojmů nebo obojím. Standardizované normy stanovující stupeň obtížnosti textu učebnic však u nás nejsou vypracovány. Současný trend, kam se využití výzkumů obtížnosti textu orientuje, je na základě vzorců

obtížnosti stanovit způsob, jakým by byly vybírány texty odpovídající potřebám žáků s poruchami učení (A. W. Kotulaová, 2003, G. P. Venableová, 2003).

Při analýze didaktické vybavenosti učebnic (viz kap. 2.3.6) lze pomocí koeficientů přesně určit, jak konkrétní učebnice využívají, resp. nevyžívají možnosti z existujícího repertoáru strukturních komponentů učebnice. Tato metoda je univerzálně aplikovatelná, tj. může být uplatněna při evaluaci učebnic různých předmětů, ročníků, studijních oborů a druhů škol. Přestože analýzu didaktické vybavenosti učebnic je nutno dále zdokonalovat, je tato metoda operativní, objektivní, finančně nenáročná, a proto vhodná pro analýzu stávajících učebnic a na rukopisy připravovaných učebnic.

3 METODIKA PRÁCE

3.1 Metodologie analýzy učebnic

Výchova ke zdraví se prolíná do ostatních vzdělávacích tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Analýzou učebnic z pohledu výchovy ke zdraví jsem zjišťovala obsahovou a didaktickou vybavenost jednotlivých učebnic 1. stupně ZŠ vybraných nakladatelství.

3.1.1 Obsahová analýza

Při obsahové analýze učebnic jsem zjišťovala rozsah didaktického textu se vztahem k výchově ke zdraví dle jednotlivých tematických okruhů (TO).

Pro stanovení rozsahu didaktického textu byly stanoveny tyto parametry:

- Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví.
- Odstavec s tématem k výchově ke zdraví.
- Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví.

Tematické okruhy byly stanoveny dle RVP ZV, kde vzdělávací program oboru Výchova ke zdraví (pro 2. stupeň ZŠ) je strukturován do těchto šesti TO (viz. kap. 2.2.2.1):

1. Vztahy mezi lidmi a formy soužití.
2. Změny v životě člověka a jejich reflexe.
3. Zdravý způsob života a péče o zdraví.
4. Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence.
5. Hodnota a podpora zdraví.
6. Osobnostní a sociální rozvoj.

V případě, že se v učebnici objevil didaktický text (informace, učivo), spadající pod některý tematický okruh, uvedla jsem do tabulky „ano“.

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví						
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví						

Z charakteristik a cílového zaměření jednotlivých vzdělávacích tematických okruhů, očekávaných výstupů žáků a učiva v RVP ZV pro 1. stupeň ZŠ vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět jsem vytvořila tabulku s tematickými okruhy (TO) dle vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví (viz. kap. 2.2.2.1). Žáci po ukončení 1. stupně ZŠ by tedy měli být seznámeni v těchto tematických okruzích s informacemi a učivem takto:

1. VZTAHY MEZI LIDMI A FORMY SOUŽITÍ

- vztahy ve dvojici** – partnerství, manželství, rodičovství;
- vztahy a pravidla soužití v prostředí komunity**
 - postavení jedince v rodině, role rodinných příslušníků, příbuzenské a mezigenerační vztahy, život a funkce rodiny;
 - pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě);
 - soužití a zvyky lidské společnosti, poznávání a chápání rozdílů mezi lidmi.

2. ZMĚNY V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA A JEJICH REFLEXE

- dětství, puberta, dospívání** – jak se člověk vyvíjí a mění od narození do dospělosti, průběh lidského života, pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou, biologické a psychické změny v dospívání;
- sexuální dospívání a reprodukční zdraví**
 - uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku,
 - etická stránka sexuality.

3. ZDRAVÝ ZPŮSOB ŽIVOTA A PÉČE O ZDRAVÍ

- výživa a zdraví** – správná výživa, výběr a způsoby uchovávání potravin, vhodná skladba stravy, pitný režim;
- vlivy vnějšího a vnitřního prostředí na zdraví**
 - proměny způsobu života, bydlení;
 - aktivity, které mohou prostředí i zdraví člověka podporovat nebo poškozovat;
- tělesná a duševní hygiena, denní režim**
 - zná rozvržení svých denních činností, účelně plánuje svůj čas pro učení, práci, zábavu a odpočinek;
 - co je pro člověka vhodné a nevhodné z hlediska denního režimu, hygieny, výživy (hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky, intimní a duševní hygiena);

- podoby a projevy kultury, masová kultura;
- **ochrana před přenosnými chorobami** – přenosné nemoci, ochrana před infekcemi přenosnými krví (hepatitida, HIV/AIDS);
- **poznávání podstaty zdraví i příčin jeho ohrožení, vzniku nemocí a úrazů a jejich předcházení**
 - základní poučení o zdraví a nemocech, o zdravotní prevenci a poskytování první pomoci.

4. RIZIKA OHROŽUJÍCÍ ZDRAVÍ A JEJICH PREVENCE

- **autodestruktivní závislosti**
 - rizikové chování, návykové látky, hrací automaty a počítače;
- **skryté formy a stupně individuálního násilí a zneužívání, sexuální kriminalita**
 - šikana, týrání, sexuální a jiné zneužívání, brutalita a jiné formy násilí v médiích;
- **bezpečné chování a komunikace**
 - bezkonfliktní komunikace v méně běžných situacích,
 - předcházení konfliktům,
 - tolerance k přirozeným odlišnostem spolužáků i jiných lidí, k jejich přednostem i nedostatkům;
 - rizikové situace, využívá bezpečná místa pro hru a trávení volného času, chová se obezřetně při setkání s neznámými jedinci;
 - bezpečná komunikace prostřednictvím elektronických médií,
- **dodržování pravidel bezpečnosti a ochrany zdraví**
 - bezpečnost v dopravě, bezpečná cesta do školy; riziková místa a situace (uplatňuje základní pravidla bezpečného chování účastníka silničního provozu);
 - ovládá způsoby komunikace s operátory tísňových linek,
 - rizika spojená s ročními obdobími a sezonními činnostmi (rizika v přírodě),
- **ochrana člověka za mimořádných událostí**
 - charakteristika specifických přírodních jevů a z nich vyplývající rizika vzniku mimořádných událostí,
 - ekologické katastrofy,
 - bezpečné chování a vzájemná pomoc za mimořádných událostí, které ohrožují zdraví jedinců i celých skupin obyvatel;
 - postup v případě ohrožení (varovný signál, evakuace, zkouška sirén),
 - požáry (příčiny a prevence vzniku požárů, ochrana a evakuace při požáru),
 - integrovaný záchranný systém.

5. HODNOTA A PODPORA ZDRAVÍ

- **celostní pojetí člověka ve zdraví a nemoci** – životní potřeby člověka,
- **podpora zdraví a její formy**
 - návyky související s podporou zdraví a jeho preventivní ochranou,
 - zdravý životní styl,
 - odpovědnost každého člověka za své zdraví a bezpečnost i za zdraví jiných lidí,
 - ochrana a tvorba životního prostředí, ochrana rostlin a živočichů;
 - sledovat vliv lidské činnosti na přírodu, hledat možnosti, jak ve svém věku přispět k ochraně přírody, zlepšení životního prostředí;
 - likvidace odpadů.

6. OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ ROZVOJ

- **seberegulace a sebeorganizace činností a chování** – zvládnání vlastní emocionality,
- **mezilidské vztahy, komunikace a kooperace**
 - etická stránka vztahů, etické zásady,
 - význam a podstata pomoci a solidarity mezi lidmi, ohleduplnost, vzájemná úcta, snášenlivost a rovné postavení mužů a žen;
 - obhájí a odůvodní své názory,
 - připustí svůj omyl a dohodne se na společném postupu řešení.

3.1.2 Didaktická analýza

Při didaktické analýze učebnic bylo nutno vzít v úvahu, že učebnice jsou zpracovány dle tematických okruhů v souladu s požadavky RVP ZV pro 1. stupeň ZŠ a didaktický text se vztahem k výchově ke zdraví je v učebnicích prezentován nerovnoměrně a v různém rozsahu.

Pro zjišťování obtížnosti textu učebnice se vypočítává stupeň obtížnosti textu ze vzorků textu, vybíraných podle standardních instrukcí (viz Průcha, 1998, s. 135–138). Vzhledem k tomu, že tyto podmínky nelze splnit (nejvhodnější je vybrat 10 vzorků, které by měly rovnoměrně pokrývat různé části učebnice, jednotlivý vzorek musí tvořit souvislý text-200 slov), nemohla být tato analýza provedena.

Analýza didaktické vybavenosti učebnic byla zaměřena na didaktické texty se vztahem k výchově ke zdraví, které učebnice obsahují. Pro účely této práce pro analýzu didaktické vybavenosti učebnic (viz. kap. 2.3.6) jsem vybrala 11 strukturních komponentů

učebnice. Tyto komponenty jsou průřezem aparátu prezentace učiva a aparátu řídicí učení. Aparát orientační, posuzující celou učebnici proto nebyl hodnocen.

V případě, že v didaktických textech v učebnici byly přítomny některé z vybraných strukturních komponentů, uvedla jsem do tabulky „ano“.

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	
3	Shrnutí učiva k tématu	
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	
5	Fotografie	
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	
8	Otázky a úkoly za témata	
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	

Na základě zjištěného výskytu jednotlivých strukturních komponentů jsem vypočítala dílčí koeficienty v [%] :

- koeficient využití aparátu prezentace učiva E I
- koeficient využití aparátu řídicího učení E II
- koeficient využití obrazových komponentů Eo

Vzhledem k tomu, že aparát orientační, posuzující celou učebnici nebyl hodnocen, nemohl být proveden výpočet dílčího koeficientu využití verbálních komponentů (Ev) ani celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice (E).

3.2 Rozsah zpracovaného souboru

Po zmapování nabídky učebnic pro 1. stupeň ZŠ jsem vybrala na základě informací kolegů z okolních škol učebnice z následujících nakladatelství: Alter; Nová škola-Duha s.r.o.; SPN a.s. a Taktik International. Tento výběr nakladatelství však neznamená, že se jedná o učebnice nejpoužívanější, což nebylo ani předmětem zkoumání. Učebnice byly vybrány ze seznamu učebnic schválených MŠMT ČR k 1. 4. 2021.

Seznam těchto učebnic je dostupný na <http://www.msmt.cz/vzdelani> jako dokument ke stažení *Seznam_ZŠ_2021_04_01_web.xlsx*. Samotné učebnice byly vybrány dle předpokladu, že mohou obsahovat didaktické texty (informace, učivo) k výchově ke zdraví.

4 VÝSLEDKY A DISKUSE

4.1 Analýza učebnic a jejich vyhodnocení

4.1.1 Nakladatelství ALTER

4.1.1.1 Cestička do školy I, II. (Prvouka pro 1. ročník)

MUDr. Hana Reztuková, Vlasta Švejdová

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví						
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví			ano		ano	

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

I. díl

V učebnici je uvedeno, jak vhodně trávit volný čas – na podzim pouštět draka, v zimě sáňkovat, lyžovat, bruslit, hrát hokej. Ovoce a zelenina jsou zdravé, obsahují vitamíny. Názorně na hodinách ukázán správný denní režim. Při nemoci návštěva lékaře a doma léčba v postýlce. Správné chování na přechodu pro chodce a při zimních sportech, aby nedošlo k úrazu. Co označujeme slovem odpadky a třídění odpadů.

II. díl

Jsou v kapitolách Krmíme ptáky, Pečujeme o čistotu, Otuzujeme se-předcházíme nemocem, Výživa, Roční doby (zábavy dětí), Jarní hry, Volný čas, Léto (letní sporty a hry), Pozor na úrazy.

Učebnice jsou pro prvňáčky menšího, širšího formátu. Informaci (učivo) prezentují nebo doplňují zpravidla celostránkové barevné ilustrace. Shrnutí učiva k tématu bývá formou otázky.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.1.2 Svět okolo nás – Prvouka pro 2. ročník

Dr. Hana Rezutková a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví					ano	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví						
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano	ano	ano	ano		

Tematické okruhy vztahující se k výchově ke zdraví:

Rodina, kamarádi, zásady společenského chování, lidský život (období lidského života), správné chování chodců a vybavení cyklisty; čistota a zdraví; jíme zdravě (proč je zdravé ovoce a proč jíst hodně zeleniny), kde hrozí nebezpečí úrazů, jak předcházet úrazům; první pomoc, tísňová volání; odmítnutí drog, cigaret a alkoholu; špatné chování dětí (nebezpečí úrazu), péče o pokojové květiny a doma chované živočichy; proč chráníme

staré stromy, proč a jak chráníme ptáky, kterým volně žijícím savcům člověk pomáhá a jak.

Tematické okruhy prezentují celostránkové barevné ilustrace doplněné jen otázkami. Proto v daném případě záleží velmi na učiteli, jak danou problematiku podá i s ohledem k výchově ke zdraví.

Didaktická vybavenost učebnice:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	

4.1.1.3 Prvouka pro 3. ročník, I. a II. díl

Mgr. Lenka Bradáčová, Mgr. Miroslav Špika, Prom. biol. Helena Kholová, CSc.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví					ano	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví			ano			
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano	ano	ano	ano	ano	

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

I. díl

V kapitole Město a příměstské oblasti jsou uvedeny v oblastech Kultura, Cestovní ruch, Sport a odpočinek, Zdravotnictví; Policie, tísňové volání. V kapitole Vesnice uvedeno budování kanalizace a čističek odpadních vod. Obyvatelé žijí blíž přírodě a je zde obvykle čistší a zdravější životní prostředí. Je zde odstavec věnován agroturistice. „Agroturistika slouží lidem, kteří chtějí prožít víkendy nebo dovolenou na farmách, v bezprostřední blízkosti přírody, chtějí poznat chov domácích a hospodářských zvířat“. Na konci kapitoly jsou i otázky k třídění odpadu. Kapitoly Vliv člověka na utváření krajiny, Ochrana přírody, Přeměna-likvidace odpadů a Odpad jako druhotná surovina. V kapitole Orientace v krajině, určování světových stran je odstavec Bezpečnost při pobytu v přírodě. V kapitole Vzduch je úkol vyhledat význam slova smog. V kapitole Voda uvedeno rovněž znečišťování vody, znečišťovatelé a čištění vody s úkolem vyhledat význam slova septik. V kapitole Půda je odstavec Ochrana půdy, v kapitole Uhlí je odstavec Spalování uhlí a životní prostředí, v kapitole Ropa, zemní plyn je odstavec Poškození životního prostředí. Závěrem je i kapitola Obnovitelné zdroje energie (ekologické). Uvedeno, že spalováním uhlí unikají do ovzduší některé škodlivé látky a tím poškozují životní prostředí i zdraví lidí.

II. díl

V kapitole Člověk jsou uvedeny složky zdravé výživy a co by měla obsahovat zdravá a vyvážená potrava. Zahrnuje zjednodušenou výživovou pyramidu. Žáci mají za úkol sestavit příklady jídelníčků (snídaně, dopolední svačina, oběd, odpolední svačina, večeře) tak, aby obsahovaly všechny potřebné složky výživy.

Dále jsou v učebnici informace v kapitolách Vývoj a růst člověka, Denní režim, práce, odpočinek, Člověk mezi lidmi, Člověk a zdraví, První pomoc, Tísňová čísla pro přivolání pomoci.

Učebnice neobsahují shrnutí učiva k tématům. Na závěr učebnice II. díl je však shrnutí učiva nižších ročníků.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.1.4 Přírodověda pro 4.ročník-Rozmanitost přírody, 1. díl

Helena Kholová, CSc

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			ano			
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví			ano		ano	
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví					ano	

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Celá kapitola věnována ekologii (význam ekologie např. k ochraně podmínek života). Les je místem osvěžení a odpočinku. Sbíráme pouze ty jedlé houby, které dobře známe. Liška může být přenašečem smrtelně nebezpečné nemoci – vztekliny. K zvířatům, které se nebojí se nepřibližujeme a nesaháme na ně. Pro radost a potěšení chovají lidé i kočky, rybičky v akváriu, papoušky, morčata, křečky apod. V holubích hnízdech žijí také

různí paraziti, kteří se mohou stěhovat i do lidských obydlí, a dokonce mohou být pro lidi zdrojem nákazy. Masačky jsou u lidských sídel nežádoucí, protože přenášejí choroboplodné zárodky. Kapr se chová pro chutné a zdravé maso.

V učebnici nejsou použity fotografie, ale učivo je prezentováno zdařilými názornými barevnými ilustracemi, což nelze v daném případě považovat za nedostatek učebnice.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.1.5 Přírodověda pro 4.ročník-Rozmanitost přírody, 2. díl

Mgr. Aleš Novotný a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví			ano		ano	
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano		ano	ano		

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Člověk chová kočky především pro radost, zmínka o soužití člověka se psem. Péče v zimním období o volně žijící zvěř a stavění krmítek pro ptáky a jejich krmení. Na jaře nebudeme vyhledávat hnízda volně žijících živočichů. Opakování o ekologii. Otázky k znečišťování a čištění vody.

V závěru učebnice 2. díl jsou v kapitole Výchova ke zdraví uvedena témata určená pro společné besedy a simulační hry ve 4. a 5. ročníku mezipředmětově, které učitel zařazuje dle svého uvážení. Témata Zdraví a jeho ochrana, Výživa a zdraví, Základy rodinné výchovy, Prevence osobního ohrožení a zneužívání návykových látek jsou zpracována velmi přehledně, ale jen formou otázek. Záleží tedy zcela na učiteli jak podrobně dané téma probere a vysvětlí.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.1.6 Lidé kolem nás-aplikovaná etika pro 4. ročník

Mgr. Lenka Bradáčová, Hana Staudková, Mgr. Alena Šotolová

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví				ano		
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano				ano	ano

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Rodina, vztahy v rodině a dobře fungující rodina. Soužití lidí a jak přispět k zdravému soužití. Nebezpečné chování cyklistů. Vztah k sobě a druhým lidem, snášenlivost a tolerance. Šikana. Pomoc nemocným a sociálně slabým.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.1.7 Lidé kolem nás-aplikovaná etika pro 5. roční

Mgr. Lenka Bradáčová, Hana Staudková, Mgr. Alena Šotolová

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví						
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano		ano	ano		ano

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Vztahy v rodině, práva dítěte. Pomoc zanedbanému nebo týranému dítěti. Agrese a šikana. Nutnost kultury, neboť člověk potřebuje ke štěstí a spokojenosti nejenom zdraví tělesné ale i duševní. Vztah k sobě a druhým lidem, zdvořilost, vlastní názor, pomáhat si, ovládat se, radovat se z radosti druhých, projev úcty, důvěra, spolupráce. Globální problémy – epidemie, AIDS, drogy, problémy životního prostředí.

Učebnice Lidé kolem nás -Etika pro 4. a 5. ročník ZŠ jsou učebnice nového typu, které nejsou určeny k učení ve smyslu pamětného osvojování si faktů, ale k učení ve smyslu rozvíjení osobnostních kompetencí žáků. Texty učebnic mají přinášet podněty a východiska k debatám a předváděním situací ze života. Všechny aktivity v průběhu práce s učebnicí by měly směřovat k tomu, aby si žáci vytvářeli pozitivní představu o sobě samých, aby rozvíjeli svou sebedůvěru a víru ve vlastní rozvoj, aby se učili ovládat a řídit svoje jednání a chování, aby dosáhli pocitu sebeuspokojení a sebeúcty.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.1.8 Člověk a jeho svět-Přírodověda pro 5. ročník, 1. díl-Život na Zemi

Prom. biol. Helena Kholová, CSc. a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví		ano	ano			
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví		ano	ano		ano	

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

V tabulkách jsou zpracovány příklady, jak člověk negativně ovlivňuje životní prostředí a tím ovlivňuje i zdraví lidí. Zoologické zahrady slouží dětem a ostatním návštěvníkům k odpočinku a poučení. Vliv životních podmínek na zdraví, co by měla obsahovat zdravá a vyvážená potrava. Lidské tělo závislé na pohlaví a věku. Rozmnožovací soustava a vývoj člověka. Opakování zásad první pomoci. Ochrana sluchu a zraku.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.1.9 Člověk a jeho svět-Přírodověda pro 5. ročník, 2. díl-Země ve vesmíru

Mgr. Helena Holovská, Ing. Antonín Růkl

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k VkZ						ne
Odstavec s tématem VkZ						ne
Kapitola (více odstavců, stránka) k VkZ						ne

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Tato učebnice neobsahuje žádnou informaci k tématu výchova ke zdraví.

4.1.2 Nakladatelství NOVÁ ŠKOLA-DUHA s.r.o.

4.1.2.1 Prvouka 1

Mgr. Zdislava Nováková, Mgr. Eva Julínková

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			ano		ano	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví	ano					
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano		ano	ano	ano	

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Před vstupem do školní jídelny si žáci umyjí ruce. Dále v kapitolách Pozor, semafor (i pojem životní prostředí – znečišťování životního prostředí, automobilová doprava, elektromobily); Dopravní značky (hra pod vedením vyučujícího dle pravidel silničního provozu). Proč je potřeba šetřit suroviny a elektrickou energii? Co je ochrana přírody? (ochrana rostlin, živočichů, půdy, vody..) Krmítko pro ptáky. V učebnici je uvedeno, jak vhodně trávit volný čas – na podzim (pouštět draka), v zimě (sáňkovat, lyžovat, bruslit, hrát hokej), na jaře (jízda na kole, koloběžce, kolečkových bruslích, hry s míčem...). Vánoce. Přání k Novému roku, narozeniny (svoje i rodičů), svátky. Názorně obrázkem i na hodinách ukázán správný denní režim. Proč musíme spát, čistit si zuby, umývat se? Jak ošetřit bodnutí hmyzem. Pozor na jedovaté plody a houby. Chráněné území. Dále v kapitolách Moje rodina, Můj domov, Důležitá telefonní čísla (155, 150, 158, 112), Zelenina na jaře (je zdravá, protože obsahuje vitaminy a vlákninu), Domácí mazlíčci, Hygiena, Nemoc, Úraz, U lékaře, Žijeme zdravě, Třídíme odpad (K zdravému životu patří i to, že chráníme přírodu, která nás obklopuje), Prázdniny (Jak chránit své zdraví o prázdninách. Nechoďte sami na místa, která neznáte. Nebavte se s cizími lidmi.).

Tematické okruhy prezentují zpravidla na celé stránce barevné ilustrace a fotografie, doplněné ve spodní části stránky krátkým textem s otázkami (metodickými pokyny). Proto záleží velmi na učiteli, jak dané učivo podá i s ohledem na výchovu ke zdraví. K tomu mu může pomoci na konci učebnice na obálce zpracovaný pro učitele podrobný přehled „Učivo a očekávané výstupy zahrnuté v pracovní učebnici“.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace – schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.2.2 Prvouka 2

Mgr. Zdislava Nováková, Mgr. Eva Julínková

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví					ano	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví						
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano		ano	ano		

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Jsou v učebnici uvedeny v kapitolách Pravidla chování, Bezpečná cesta do školy, Dopravní značky, Rodina, Pomoc rodičům, Pokojové rostliny (pro potěšení, vytvářejí zdravější domácí prostředí), Domácí mazlíčci (pro radost a zábavu), Péče o zuby, Nemoc, úraz; . V kapitole Dopravní prostředky jsou uvedena důležitá telefonní čísla (112, 150,155,158). Dále je v učebnici uvedeno, že je pro nás nejzdravější jíst syrové ovoce. Do lesa je třeba se vhodně obléct a obout (zabránit drobnému poranění od větviček a ostnů

keřů, chránit se před klíšťaty). Černé plody ptačího zobu jsou pro člověka jedovaté. Nejedlé a jedovaté houby (hlavní zásady při sběru hub). Pomoc ptákům v zimě potravou v krmítku. Zimní sporty. Při sportování se chováme tak, abychom neohrozili své zdraví a používáme ochranné pomůcky (lyžařskou helmu a brýle, chránič páteře, chrániče kolen). Nedotýkáme se vajíček, ptáčat a ostatních mláďat. Dnes jsou oblíbenou zábavou projížďky na koni. Ochrana přírody, národní park. Proč musíme být během prázdnin na sebe opatrní?

Tematické okruhy prezentují barevné ilustrace a fotografie doplněné krátkým textem. Průvodci učebnice jsou postavy žáků 2. třídy Jany a Lukáše. Na spodním okraji stránky jsou uvedeny otázky a úkoly k tématu a náměty k další činnosti. Metodické poznámky pro učitele jsou označené jednotlivými symboly. Na konci učebnice v závěrečném opakování ve formě opakovací hry jsou i otázky vztahující se k výchově ke zdraví (jak správně pečovat o zuby, proč a jak chráníme přírodu).

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.2.3 Prvouka 3

Mgr. Lenka Andrášková, Mgr. Zita Janáčková

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			ano	ano	ano	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví			ano		ano	
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano	ano	ano	ano	ano	ano

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Jsou v učebnici uvedeny v kapitolách Cesta do školy (důležitá pravidla silničního provozu pro chodce, dopravní značky), Jsme cyklisté (důležitá pravidla pro cyklisty, povinné vybavení kola), Rodina, Odlišnost a tolerance (každý z nás je trochu jiný, ohleduplnost a pomoc postiženým, ohleduplnost k jiným národům, ohleduplnost ke stáří, nechodit nikam s cizím člověkem, linka bezpečí), Co smíme a co nesmíme (společná pravidla chování, práva a povinnosti), Člověk roste a vyvíjí se, Pečujeme o své zdraví (Jíme střídavě a zdravě, Pijeme dostatek vody, Pravidelně pobýváme na čerstvém vzduchu, Pravidelně cvičíme nebo sportujeme, Pečujeme o svoji čistotu, Chráníme svoje zdraví), Houby (Jedlé, nejedlé, jedovaté. Houby sbíráme jen za doprovodu dospělých. Sbíráme jen jedlé houby, které bezpečně známe.), Ochrana přírody (K ochraně přírody může přispět každý z nás, např. tříděním odpadu nebo tím, že pomůže při sázení stromků.), Mimořádné přírodní události (rozšiřující učivo). Dále je v učebnici uvedeno, že můžeme pomoci šetřit surovinami, když budeme třídit odpad. Nejzdravější je pít čistou neochucenou vodu. Kolik tekutin byste měli vypít za den? Při pozorování Slunce nebo za jasného letního dne si musíme chránit oči tmavými slunečními brýlemi. Na jaře a v létě bychom si měli po každém pobytu v přírodě prohlédnout celé tělo, zda na něm nemáme přisáté klíště. Pokud ho objevíte, nesahejte na ně a poproste o jeho odstranění rodiče. Proč je zdravé rybí maso? Péče o pokožku. Jak ošetřit odřeniny a popálení? Pro sluch je nebezpečné poslouchat příliš hlasitou hudbu. Svaly se posilují a zpevňují pomocí pohybu. Pevné svaly jsou důležité pro správné držení těla. Pravidelně cvičit. Aby nás svaly nebolely, je důležité nehřbit se a sedět vzpřímeně. Zdraví je to nejcennější, co máme. Musíme si je chránit.

Text (učivo) je doprovázen barevnými fotografiemi a ilustracemi. Metodické poznámky pro učitele jsou označené jednotlivými symboly. Průvodci učebnice jsou postavy žáků Jany a Lukáše. Na spodním okraji stránky jsou uvedeny otázky a úkoly

k tématu a náměty k další činnosti. Na konci učebnice v závěrečném opakování ve formě opakovací hry jsou i otázky vztahující se k výchově ke zdraví (jmenujte 3 zásady péče o zdraví, 3 jedlé a 2 jedovaté houby, 3 pravidla chování při pobytu v přírodě). Následně je uvedena jako rozšiřující učivo kapitola Mimořádné přírodní události. Závěrem učebnice je Přehledné shrnutí učiva s tabulkou Zdravé složení lidské potravy a tabulkou Houby s uvedením příkladů jedlých, nejedlých a jedovatých hub. Učebnice končí abecedním rejstříkem.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.2.4 Přírodověda 4

Mgr. Lenka Andrášková, Mgr. Bc. Thea Vieweghová

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			ano			
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví					ano	
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví			ano			

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Pozor na byliny a keře s jedovatými plody a jedovaté byliny. Postup při uštknutí zmijí. Příkrmování volně žijících živočichů. Zelenina a ovoce jsou zdrojem vitamínů a jiných látek důležitých pro lidské tělo. Nebezpečí nakažení vzteklinou (lišky). Dostatečný příjem ryb a rybího tuku je důležitý pro vývoj mozku a očí (vitamín A, B, D a minerální látky-vápník, fosfor, draslík a jód).

Dále v kapitolách Houby v lese (jedlé, nejedlé a jedovaté houby; pravidla pro sběr hub, první pomoc při otravě houbami), Zvířata chovaná pro radost (domácí mazlíčci), Znečištění přírody (ovzduší, vody a půdy, odpad a jeho třídění), Ochrana rostlin a živočichů (chráněná území).

Učebnice je názorně doplněna množstvím naukové ilustrace a fotografií. Probrané učivo si žáci průběžně opakují na stránkách cyklického opakování, které jsou zpracovány zábavnou formou v podobě figurkové hry.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.2.5 Přírodověda 5

Mgr. Bc. Thea Vieweghová

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			ano	ano	ano	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví			ano			
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví		ano	ano	ano		

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Těžba, a především spalování hnědého uhlí ohrožuje zdraví lidí. Rovněž ekologické katastrofy při námořní přepravě ropy a znečištěná půda. Škodlivé UV-záření ohrožuje zdraví člověka (ozonové díry). Proti odlesňování můžete bojovat například tím, že budete nakupovat výrobky, které nebyly zhotovené ze dřeva ohrožených druhů stromů a jsou označeny nálepkou FSC. Potraviny napadené plísní nikdy nejíme ani po odkrojení plesnivých částí, protože některé plísně vylučují nebezpečné látky.

Dále v kapitolách Opěrná soustava /kostra/ (první pomoc při zlomenině kosti, poranění páteře a lebky; jak si chránit kosti, páteř a lebku); Svalová soustava (důležitá pestrá strava, dostatek bílkovin a pohybu, dlouhodobé užívání anabolických steroidů má vedlejší zdravotní účinky - doping); Neúnavné srdce (první pomoc při velkém krvácení a drobných poraněních, jak si chránit srdce a krev); Nepostradatelný dech (první pomoc při vdechnutí cizího tělesa, bezvědomí, zástavy dechu zástavy krevního oběhu, ochrana před kapénkovou infekcí - nosit roušku, respirátor); Příjem a zpracování potravy (péče o chrup, zásady správné výživy, správné uchovávání potravin); Odstranění škodlivin z těla (chráníme si vylučovací soustavu); Vnější ochrana těla (první pomoc při popáleninách a omrzlinách, pečujeme o kůži); Kontakt s okolním prostředím (zásady ochrany zraku a sluchu); Řídící centra lidského těla (první pomoc při nedokrvení mozku - mdloba, cukrovka, ochrana mozku); Jak se člověk vyvíjí (dospívání dívek a chlapců); Chráníme své zdraví (zdravý životní styl, nebezpečné závislosti, bezpečný internet, šikana a kyberšikana, předcházíme nemocem a úrazům); Přírodní katastrofy (jak se chovat při přívalovém dešti, bouřce, vichřici, sněhové kalamitě, povodni, požáru, varování při nebezpečí evakuace); Osobní bezpečí (pohybujeme se v dopravním provozu, nebezpečí v domácnosti); Rizika pobytu v přírodě.

Učebnice je názorně doplněna množstvím naukové ilustrace a fotografií. Probrané učivo si žáci průběžně opakují na stránkách cyklického opakování. Shrnutí učiva k tématům za rok je provedeno závěrečným opakováním znalostí na konci učebnice. V testu jsou i otázky s vazbou na výchovu ke zdraví (jsou uvedeny i správné odpovědi na otázky).

V kapitolách 8. Člověk a jeho zdraví, 9. Chráníme své zdraví, 10. Přírodní katastrofy, 11. Osobní bezpečí jsou velmi podrobně zapracována i témata výchovy ke zdraví.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.3 Nakladatelství SPN a.s.

4.1.3.1 Prvouka pro 1. ročník základní školy

PhDr. Milana Čechurová, Mgr. Alena Ježková, doc. PaedDr. Ladislav Podroužek

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví	ano		ano			
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano		ano	ano		

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Jak se má správný žák chovat ve třídě. Co nesmíme ve třídě dělat a proč? Co si obléct na podzimní vycházku. Co dáváme ptákům do krmítka. Proč jsou ve školním vyučování přestávky? Vybrat dětem zdravou snídani, oběd a večeři. O své tělo se musíme dobře starat a udržovat ho v čistotě. Jak se musíme chovat v přírodě, abychom ji chránili? Dále v kapitolách Cestou do školy dbáme na své bezpečí (jak se má správně přecházet přes silnici, světelné signály a světla na semaforu, některé dopravní značky), Já a moji spolužáci, Moje rodina, Zdraví a nemoc (Zdraví je velké bohatství. Musíme si ho chránit. Co našemu zdraví prospívá.), Zdraví a úraz, Moje zvířátko, Třídíme odpad, Jak se zachováš? (požár, úraz, loupež, důležitá telefonní čísla, setkání s neznámými lidmi), Léto v přírodě (nejedlé houby, jedovatá zmiže, správné chování v lese).

Na začátku učebnice je obsah, kde jednotlivé kapitoly jsou barevně rozlišeny dle pěti tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Stejnými barvami odpovídající barvě daného tematického okruhu jsou pak označeny nahoře i stránky příslušných kapitol. Nejvíce informací vztahující se k výchově ke zdraví je v tematickém okruhu Člověk a jeho zdraví. Učivo je prezentováno naukovými ilustracemi, případně doplněno i krátkým textem. Učebnici zpravidla na spodním okraji stránky provází kresba žáka, který klade otázky a ukládá i úkoly. Shrnutí učiva k tématům je provedeno testem znalostí na konci učebnice. V testu je i otázka s vazbou na výchovu ke zdraví (mytí rukou před jídlem). Za testem jsou uvedeny i správné odpovědi.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.3.2 Prvouka pro 2. ročník základní školy

PhDr. Milana Čechurová, PaedDr. Zdeňka Konupková, RNDr. Soňa Samková

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví				ano		
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví						
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano		ano	ano		

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Jsou především v kapitolách 3. Bezpečně na chodníku a na silnici, 13. Rodina a příbuzní, 15. Zdraví, nemoc a úrazy; 26. Ochrana před nebezpečím – neznámí lidé, ubližování druhým, Linka bezpečí.

Dále v souvislosti s výchovou ke zdraví jsou informace:

Nesbírat neznámé houby, mohou být jedovaté. Liška může být nemocná, nakažená vzteklinou. Pro zdraví člověka je velmi důležitá zelenina. Nutnost chránit se před spálením od slunce. Člověk pije pitnou vodu. Léčivé rostliny. Nesahat ptákům do hnízda, neodnášet nalezená nezraněná mláďata. Klíště neodstraňuj sám, odstraní dospělý. Nebezpečné bodnutí vosy do úst nebo jazyka. Správné oblečení a vybavení na delší procházky do lesa, nevyhazovat odpadky.

Na začátku učebnice je obsah, kde jednotlivé kapitoly jsou barevně rozlišeny dle pěti tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Stejnými barvami odpovídající barvě daného tematického okruhu jsou pak označeny nahoře i stránky příslušných kapitol. Nejvíce informací vztahující se k výchově ke zdraví je v tematickém okruhu Člověk a jeho zdraví. Učivo a informace jsou prezentovány převážně naukovými ilustracemi a fotografiemi. Učebnicí provází kresba kočky Čočky, která sděluje důležité informace a ukládá úkoly k zamyšlení, vyhledávání informací a pozorování. Shrnutí učiva k tématům je provedeno testem znalostí na konci učebnice. V testu jsou i otázky s vazbou na výchovu ke zdraví (jsou uvedeny i správné odpovědi).

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	
3	Shrnutí učiva k tématu	
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.3.3 Prvouka pro 3. ročník základní školy

PhDr. Milana Čechurová, PaedDr. Zdeňka Konupková, RNDr. Soňa Samková

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví						
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano	ano	ano	ano	ano	

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Jsou v samostatných kapitolách Růst a vývoj člověka, Člověk mezi lidmi, Lidské tělo (ochrana mozku, péče o srdce, problémy s dýcháním, zdravé potraviny), Zdravý způsob života (správná výživa, režim dne, hygiena, co nám škodí-závislost na televizi, počítači, nebezpečí internetu, drog, alkoholu a cigaret), Živá příroda (houby-nejedlé a jedovaté), Ochrana přírody (chráněná území a národní parky, třídění odpadu a recyklace), Mimořádné události a jak se při nich chovat, Jsem cyklista (povinné vybavení, dodržování pravidel při jízdě, dopravní značky).

Na začátku učebnice je obsah, kde jednotlivé kapitoly jsou barevně rozlišeny dle pěti tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Stejnými barvami odpovídající barvě daného tematického okruhu jsou pak označeny nahoře i stránky příslušných kapitol. Učivo a informace jsou prezentovány převážně fotografiemi a naukovými ilustracemi. Učebnicí provází kresba robota Robina, který sděluje důležité informace a ukládá úkoly k zamyšlení, vyhledávání informací a pozorování. Shrnutí učiva k tématům je provedeno testem znalostí na konci učebnice. V testu jsou i otázky s vazbou na výchovu ke zdraví (jsou uvedeny i správné odpovědi).

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	
3	Shrnutí učiva k tématu	
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.3.4 Přírodověda pro 4. ročník základní školy

PhDr. Milana Čechurová, Mgr. Jana Havlíčková, doc. PaedDr. Ladislav Podroužek

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví					ano	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví			ano			
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví		ano	ano	ano		

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

V tematickém okruhu Rozmanitost přírody: Vznik ozonové díry a vliv na poškozování zdraví. Člověk musí své životní podmínky chránit, aby se nezměnily tak, že by v nich nebyl schopen žít. Kanisterapie-léčba za přítomnosti psa. Domácí mazlíčci. Pozor na houby nejedlé a jedovaté. Liška a nebezpečí vztekliny. První pomoc při uštknutí zmijí. Nebezpečná onemocnění přenášená klišťaty. V zimě přikrmování ptáků v krmítkách.

Při procházce (na jaře) nalezená mláďata nechat v klidu. Ovoce a zelenina mají hodně vitamínu. Nejzdravější jsou, když je jíme syrové. Vařením se obsah vitamínů snižuje.

V závěru učebnice je tematický okruh Člověk a jeho zdraví s kapitolami Člověk a jeho životní podmínky (vzduch, teplo a světlo, voda), Zdraví člověka-poznat a chránit (denní režim, správná výživa - mentální anorexie, bulimie; pitný režim, tělesná aktivita, hygiena, návykové látky, gamblerství), Od miminka po dědu (dětství, dospělost, stáří).

Na začátku učebnice je obsah, kde jednotlivé kapitoly jsou barevně rozlišeny dle tematických okruhů Rozmanitost přírody a Člověk a jeho zdraví vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Stejnými barvami odpovídající barvě daného tematického okruhu jsou pak označeny nahoře i stránky příslušných kapitol. Učivo a informace jsou bohatě doplněny fotografiemi a naukovými ilustracemi. Největší plochu na stránkách tvoří základní učivo, které pro lepší orientaci je podloženo světle šedou barvou. Ostatní informace jsou dle rozhodnutí vyučujícího jen pro zajímavost, nebo mohou rozšířit základní učivo. Na vnější straně každé stránky je v barevném pruhu nepovinné rozšiřující učivo (zajímavosti, úkoly a učivo navíc). Na konci každé kapitoly v rámečku s kresbou chlapce je shrnuto to základní, co by si žáci měli zapamatovat. Následují grafickými symboly označené Otázky a úkoly. Shrnutí učiva k tématům za rok je provedeno závěrečným testem znalostí na konci učebnice. V testu jsou i otázky s vazbou na výchovu ke zdraví (jsou uvedeny i správné odpovědi).

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.3.5 Přírodověda pro 5. ročník základní školy

PhDr. Milana Čechurová, Mgr. Jana Havlíčková, doc. PaedDr. Ladislav Podroužek

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			ano	ano	ano	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví		ano		ano		
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví			ano	ano		

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Správná hustota tělních tekutin je předpokladem zdraví a normálního vývoje organismu. Proto nás stále všichni nabádají k dodržování pitného režimu. Sůl je nezbytná součást lidské potravy, ale lékaři doporučují abychom jídlo příliš nesolili a varují před provozovkami s rychlým občerstvením, před slanými brambůrky, uzeninami a podobně. Nadbytek soli zvyšuje krevní tlak a poškozuje cévy a srdce. Zemní plyn se používá v domácnostech, ale dětem manipulace s plynem nepřísluší. Není sice jedovatý, ale výbušný. Kromě jedlých hub existují také houby nejedlé a jedovaté. Potravin, které mají sebemenší náznak plísně, nesmíme nikdy jíst ani je dávat jako krmivo zvířatům. Člověk pro svůj zdravý vývoj potřebuje tělesné zdraví (necítit bolest a mít dobře fungující všechny orgány) a také duševní zdraví (mít pocit, že je spokojen, v pohodě, mít dobré rodinné a kamarádské vztahy atd.). Nežádoucí změny páteře mohou nastat kdykoli během růstu, proto se týkají i vás. Je velmi důležité páteř jednostranně nezatěžovat-správně sedět v lavici, nepředklánět se při psaní, nenosit školní tašku či batoh na jednom rameni nebo v jedné ruce. Pro správné držení těla je důležitý také pohyb-pravidelné cvičení a přiměřený sport. Pro zdravý růst a vývoj kostí je potřebný vápník a vitamín D. První pomoc při zlomenině, poranění kůže, při zástavě dechu. Nutnost okamžitého oživování a umělého dýchání při různých poraněních. Pro růst a obnovu svalů je potřeba, aby byly v potravě dostatečně zastoupeny bílkoviny, hlavní stavební látky svalů. Obsahuje je maso, mléčné výrobky, vejce, ale také luštěniny. Péče o kůži. Úbytek vody vzniklý pocením musíme do těla včas doplnit. Jak kouření škodí zdraví. Srdci a oběhové soustavě nejlépe prospějeme

(stejně jako celému organismu) přiměřeným pohybem a sportem, zdravou životosprávou, střídáním činností a odpočinku. Pravidelné čištění zubů po každém jídle by mělo být samozřejmostí. Zdravá výživa. Poruchy příjmu potravy. Aby mohly ledviny dobře plnit svoje úkoly, potřebují dostatek tekutin (pitný režim). Pravidla ochrany zraku a sluchu. Nervové buňky poškozují a ničí například alkohol, drogy, stres. Pohlavní dospívání umožňuje zahájení sexuálního života. Mladí lidé by k němu měli přistupovat odpovědně, protože přináší riziko nechtěného těhotenství a nákazy pohlavními nemocemi. Dlouhé vysedávání před obrazovkou počítače způsobuje bolesti hlavy a zad, únavu očí, ochabují svaly, a dokonce se člověk může stát na počítači závislý.

Dále v kapitolách Zvláštní zahrady – zoologické a botanické (vést k zodpovědnějšímu vztahu k přírodě a tím i ke svým přirozeným životním podmínkám), Mimořádné události (živelné pohromy, mimořádné události, terorismus, chování za mimořádných událostí, telefonní čísla tísňových linek), Jak získáváme informace (některé jsou i nesprávné nebo škodlivé).

Největší plochu na stránkách tvoří základní učivo, které pro lepší orientaci je podloženo světle šedou barvou. Ostatní informace jsou dle rozhodnutí vyučujícího jen pro zajímavost, nebo mohou rozšířit základní učivo. Na vnější straně každé stránky je v barevném pruhu nepovinné rozšiřující učivo (zajímavosti, úkoly a učivo navíc). Na konci každé kapitoly v rámečku s kresbou chlapce je shrnuto to základní, co by si žáci měli zapamatovat. Následují grafickými symboly označené Otázky a úkoly. Shnutí učiva k tématům za rok je provedeno závěrečným testem znalostí na konci učebnice. V testu jsou i otázky s vazbou na výchovu ke zdraví (jsou uvedeny i správné odpovědi). Vzhledem k tomu, že mnoho informací vztahujících se k výchově ke zdraví je uvedeno na vnější straně stránky učebnice v barevném pruhu jako nepovinné, záleží jen na vyučujícím, jak je bude prezentovat. Jestli některé z uvedených informací budou jen pro zajímavost, případně některé zařadí i do základního učiva.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.3.6 Vlastivěda pro 4. ročník základní školy

PhDr. Milana Čechurová, Mgr. Alena Ježková, Ph.D., RNDr. Daniel Borecký

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví						
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano			ano		ano

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Jsou v kapitolách Moje rodina (vztahy v rodině, práva a povinnosti-zákon o rodině, rodinné tradice, státem zajišťována náhradní výchova), Já a ti druzí (mezilidské vztahy, společenské skupiny, komunikace, vážnou poruchou vztahů mezi lidmi je šikana, při složitých situacích nutno vyhledat pomoc, Linka bezpečí, Linka důvěry Dětského

krizového centra) a Jak být slušným člověkem (společenské normy a zákony, pravidla slušného chování, ohleduplnost a pomoc lidem, kteří jsou nějak znevýhodněni a klidem vyššího věku). Dobře fungující mezilidské vztahy jsou základem spokojeného života. Naopak z neřešených složitých situací, kterými se budete trápit, můžete onemocnět.

Na začátku učebnice je obsah, kde učebnice je barevně rozdělena do tří tematických okruhů Místo, kde žijeme, Lidé a čas a Lidé kolem nás vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Stejnými barvami odpovídající barvě daného tematického okruhu jsou pak označeny i stránky příslušných kapitol. Informace vztahující se k výchově ke zdraví jsou v tematickém okruhu Lidé kolem nás v kapitolách Moje rodina, Já a ti druzí a Jak být slušným člověkem. Učivo a informace jsou bohatě doplněny fotografiemi. Největší plochu na stránkách tvoří základní učivo, které pro lepší orientaci je podloženo světle šedou barvou. Ostatní informace jsou dle rozhodnutí vyučujícího jen pro zajímavost, nebo mohou rozšířit základní učivo. Na vnější straně každé stránky je v barevném pruhu nepovinné rozšiřující učivo (zajímavosti, úkoly a učivo navíc). Na konci každé kapitoly v rámečku s kresbou chlapce je shrnuto to základní, co by si žáci měli zapamatovat. Následují grafickými symboly označené Otázky a úkoly. Shrnutí učiva k tématům za rok je provedeno závěrečným testem znalostí na konci učebnice. V testu jsou i otázky s vazbou na výchovu ke zdraví (jsou uvedeny i správné odpovědi).

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.3.7 Vlastivěda pro 5. ročník základní školy

PhDr. Milana Čechurová, Mgr. Alena Ježková, Ph.D., prof. PhDr. Petr Chalupa, CSc.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví					ano	
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví					ano	ano

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

V kapitole Lidská práva a povinnosti – součásti Ústavy ČR Listina základních práv a svobod, mezinárodní Úmluva o právech dítěte, nesmíme svým chováním omezovat svobodu jiných lidí. Vlastnictví majetku nám umožňuje zajišťovat naše základní životní potřeby. Životní úroveň. Pravidla chování se v různých kulturách liší. Každá kultura má své tradice, v každé platí jiné zvyky a jiná pravidla chování. Zhoršování životního prostředí. Snaha vyvinout výrobní postupy, které nebudou poškozovat životní prostředí – ekologické zemědělství, obnovitelné zdroje energie, třídění a recyklace odpadů. Humanitární pomoc při živelných katastrofách a válečných konfliktech.

Na začátku učebnice je obsah, kde učebnice je barevně rozdělena do tří tematických okruhů Místo, kde žijeme, Lidé a čas a Lidé kolem nás vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Stejnými barvami odpovídající barvě daného tematického okruhu jsou pak označeny i stránky příslušných kapitol. Informace vztahující se k výchově ke zdraví jsou v tematickém okruhu Lidé kolem nás v kapitolách Lidská práva a povinnosti, Majetek a jeho vlastnictví, Co všechno je kultura a Lidé a Země. Učivo a informace jsou bohatě doplněny fotografiemi. Největší plochu na stránkách tvoří základní učivo, které pro lepší orientaci je podloženo světle šedou barvou. Ostatní informace jsou dle rozhodnutí vyučujícího jen pro zajímavost, nebo mohou rozšířit základní učivo. Na vnější straně každé stránky je v barevném pruhu nepovinné rozšiřující učivo (zajímavosti, úkoly a učivo navíc). Na konci každé kapitoly v rámečku s kresbou chlapce je shrnuto to základní, co by si žáci měli zapamatovat. Následují grafickými symboly označené Otázky a úkoly. Shrnutí

učiva k tématům za rok je provedeno závěrečným testem znalostí na konci učebnice. V testu jsou i otázky s vazbou na výchovu ke zdraví (jsou uvedeny i správné odpovědi).

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.4 Nakladatelství TAKTIK International

4.1.4.1 Hravá prvouka 1

Mgr. Jovanka Rybová a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			ano		ano	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví	ano			ano		
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano		ano	ano		

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Dodržování pravidel bezpečnosti na silnici. Do lesa za odpočinkem a na zdravý vzduch, neničit okolí a neodhazovat odpadky. Jedovaté houby. Výroba krmítka pro ptáky. Zimní sporty. Každý jsme jiní (různé kultury).

Dále jsou v kapitolách Rodina, Nemoc a úraz, Péče o své tělo, Zdravá strava, U lékaře, V divadle (pojmenuj umělce), V knihovně, Třídíme odpad, Chráníme přírodu, Hrajeme si na jaře (sporty, televize, počítač), Práce na zahradě, Domácí mazlíčci, Letní radovánky, Léto v lese (jedovaté houby a rostliny, správné chování a oblečení), Nebezpečí o prázdninách.

Na začátku učebnice je obsah, kde jednotlivé kapitoly jsou barevně rozlišeny. Stejnými barvami odpovídající barvě kapitol jsou pak označeny nahoře i stránky příslušných kapitol. Učivo a informace jsou prezentovány převážně naukovými ilustracemi. Shrnutí učiva k tématům je vždy zakončeno opakovacím testem. Na konci učebnice v kapitole Otázky a odpovědi je shrnutí učiva za rok formou „závěrečné hry“. V testech jsou zastoupeny i otázky s vazbou na výchovu ke zdraví.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturální komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.4.2 Hravá prvouka 2

Mgr. Jovanka Rybová a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví						
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano		ano			

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Správné chování ve škole, bezpečná cesta do školy, důležitá telefonní čísla pro pomoc, jedovaté houby.

Dále jsou v kapitolách Moje rodina, Rodinné oslavy, Zájmy a povinnosti, Pomáháme si, Zvyky a tradice, Zimní sporty, Každý jsme jiný (běloch, indiánka, černoška, asiat), Nemoc a úraz, U lékaře, Žiju zdravě, Správná výživa, Zájmy a koníčky, Třídíme odpad, Chráníme přírodu, Pokojové rostliny, Zahrada na jaře, Domácí zvířata-naši

mazlíčci, Části dne (správný denní režim), Chystáme se na prázdniny (správné chování, bezpečnost).

Na začátku učebnice je obsah, kde jednotlivé kapitoly jsou barevně rozlišeny dle kapitol. Stejnými barvami odpovídající barvě kapitol jsou pak označeny nahoře i stránky příslušných kapitol. Učivo a informace jsou prezentovány převážně naukovými ilustracemi a fotografiemi. V učebnici průběžně v některých kapitolách vystupuje školák Ota (barevná kresba chlapce). Důležité informace jsou v rámečku označeném „Zapamatuj si“ a v rámečku „Viš, že ...“ jsou zajímavosti a informace navíc.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.4.3 Hravá prvouka 3

Mgr. Jovanka Rybová a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví				ano		
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	ano	ano	ano	ano		

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Jsou v kapitolách Ve škole, Cesta do školy (dopravní značky), Doprava (správné chování při cestě do školy, pravidla silničního provozu), Typy krajiny (zdraví závisí na vlivech vnějšího prostředí), Houby (nebezpečné jedovaté), Ovoce, Zelenina, Užitkové plodiny (proč jsou pro člověka důležité), Rodina, Vánoce, Každý jsme jiný (běloch, černoch, asiátka), U lékaře, Růst a vývoj, Žiju zdravě, Správná výživa, Denní režim, Zájmové organizace, charita (trávení volného času), Chráníme přírodu, Vzduch a půda (zplodiny a chemikálie v zemědělství škodí zdraví), Světlo a teplo (sluneční paprsky-vitamin D, možnost poškození zraku), Velikonoce, Rostliny chráněné, léčivé, jedovaté; Přírodní společenství (10 tipů na prázdninové výlety).

Na začátku učebnice je obsah, kde jednotlivé kapitoly jsou barevně rozlišeny dle kapitol. Stejnými barvami odpovídající barvě kapitol jsou pak označeny nahoře i stránky příslušných kapitol. Učivo a informace jsou hojně doplněny naukovými ilustracemi a fotografiemi. Texty v rámečku označeném „Víš, že ...“ jsou zajímavosti a informace navíc.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.4.4 Hravá přírodověda 4

Mgr. Jovanka Rybová a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví						
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví						
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví			ano			

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Komár obtížný a myš domácí jsou přenašeči různých nemocí. Klíště obecné způsobuje onemocnění-encefalitidu a lymfskou boreliózu. Lišky mohou trpět nemocemi- prašivinou a vzteklinou. Těžba a zpracování energetických surovin ovlivňují negativně okolní prostředí.

Dále jsou v kapitolách Světlo a teplo (ochrana před sluneční paprsky, které mohou být škodlivé pro lidský organismus-přehřátí organismu, spálení, poškození zraku; skleníkový efekt, ozonová díra), Houby (jedovaté a prudce jedovaté), Člověk a příroda (význam lesů, vodních ploch, půdy ochrana přírody).

Na začátku učebnice je obsah, kde jednotlivé kapitoly jsou barevně rozlišeny dle kapitol. Stejnými barvami odpovídající barvě kapitol jsou pak označeny nahoře i stránky příslušných kapitol. Učivo a informace jsou doplněny naukovými ilustracemi a fotografiemi. Nejdůležitější informace jsou na konci každé kapitoly v rámečku označeném „Zapamatuj si“ Zajímavosti k tématu jsou vždy v rámečku „Víš, že ...“. Shrnutí učiva k tématům je provedeno testem znalostí na konci učebnice (jsou uvedeny i správné odpovědi). Otázka s vazbou na výchovu ke zdraví zde však není.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	ano
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.4.5 Hravá přírodověda 5

Mgr. Jovanka Rybová a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			ano			
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví			ano		ano	
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví		ano	ano			

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Lázeňská města, čistotu vzduchu můžeme ovlivnit (smog), ochrana před nepřiměřeným slunečním zářením, vliv elektráren na životní prostředí, botanické a zoologické zahrady, domácí mazlíčci chování pro radost.

Dále jsou v kapitolách Opakování ze 4. ročníku (jedovaté houby; potraviny napadené plísněmi nejíme, mohou být zdraví nebezpečné; recyklace surovin a barva kontejnerů), Lidské tělo (potravinová pyramida-vyvážená a pestrá strava, dodržování

pitného režimu, zrak i sluch si musíme chránit před poškozením; při úrazu nebo nehodě je nutno co nejdříve zahájit ožívování, protože již po 4-6 minutách bez kyslíku dochází k odumírání buněk mozku; jak správně odstranit klíště, mužské a ženské pohlavní orgány, těhotenství a vývoj plodu, vývojová stádia člověka), Ochrana přírody a životního prostředí (jak člověk ohrožuje a ničí životní prostředí na zemi-vážná nebezpečí i pro životy lidí, jak můžeš ty přispět k ochraně životního prostředí).

Na začátku učebnice je barevně označen obsah. Učebnice je rozdělena do dvou hlavních částí Člověk v přírodě a Člověk. Hlavní části i jednotlivé kapitoly jsou barevně rozlišeny. Stejnými barvami jsou pak označeny nahoře i stránky příslušných částí a kapitol. Učivo a informace jsou doplněny fotografiemi a naukovými ilustracemi. Nejdůležitější informace jsou na konci každé kapitoly v rámečku označeném „Zapamatuj si“ Zajímavosti k tématu jsou vždy v rámečku „Víš, že ..“. Nejvíce didaktického textu s vazbou na výchovu ke zdraví je v kapitole Lidské tělo, která je zakončena shrnutím učiva a závěrečným opakováním formou testu, rovněž s otázkami s vazbou na výchovu ke zdraví (jsou uvedeny správné odpovědi). Na konci učebnice je závěrečné opakování a informace o varovných signálech a pokynech k evakuaci. Součástí učebnice je příloha Co je důležité vědět pro život s vazbou na výchovu ke zdraví, neboť obsahuje informace o mimořádných událostech, poskytnutí první pomoci, důležitá telefonní čísla, pravidla pro chodce a cyklistu.

Didaktická vybavenost učebnic:

Strukturní komponenty		
č.	Název	Přítomny
1	Výkladový text prostý	ano
2	Výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.)	ano
3	Shrnutí učiva k tématu	ano
4	Naukové ilustrace - schématické kresby	ano
5	Fotografie	ano
6	Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ano
7	Stimulace, podněty k zamyšlení	ano
8	Otázky a úkoly za témata	ano
9	Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu	
10	Užití zvláštní barvy pro části textu	ano
11	Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) určité části verbálního textu	ano

4.1.4.6 Hravá vlastivěda 4 - Nejstarší české dějiny

Mgr. Pavel Klech a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k VkZ	ne					
Odstavec s tématem VkZ	ne					
Kapitola (více odstavců, stránka) k VkZ	ne					

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Tato učebnice neobsahuje žádnou informaci k tématu výchova ke zdraví.

4.1.4.7 Hravá vlastivěda 4 – Naše vlast

PhDr. Martina Viceníková a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k VkZ	ne					
Odstavec s tématem VkZ	ne					
Kapitola (více odstavců, stránka) k VkZ	ne					

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Tato učebnice neobsahuje žádnou informaci k tématu výchova ke zdraví.

4.1.4.8 Hravá vlastivěda 5 – Novodobé české dějiny

Mgr. Pavel Klech a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k VkZ	ne					
Odstavec s tématem VkZ	ne					
Kapitola (více odstavců, stránka) k VkZ	ne					

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Tato učebnice neobsahuje žádnou informaci k tématu výchova ke zdraví.

4.1.4.9 Hravá vlastivěda 5 – Česká republika a Evropa

PhDr. Martina Viceníková a kol.

Obsahová analýza učebnic:

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k VkZ				ne		
Odstavec s tématem VkZ				ne		
Kapitola (více odstavců, stránka) k VkZ				ne		

Informace vztahující se k výchově ke zdraví:

Tato učebnice neobsahuje žádnou informaci k tématu výchova ke zdraví.

4.2 Analýza a interpretace výsledků

4.2.1 Nakladatelství ALTER

Obsahová analýza učebnic

Rozsah didaktického textu se vztahem k jednotlivým tematickým okruhům (TO) vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví, zjištěný analýzou učebnic pro 1. stupeň ZŠ nakladatelství ALTER.

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			4		2, 3	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví		5	3, 4, 5	4	4	
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	2, 3, 4, 5	2, 3, 5	1, 2, 3, 4, 5	2, 3, 4, 5	1, 3, 4, 5	4, 5

Z provedené analýzy učebnic nakladatelství ALTER vyplývá, že učebnice pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ (1. až 3. ročník) obsahují didaktické texty tematických okruhů TO 1, TO 2, TO 3, TO 4 a TO 5 vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví. Učebnice pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ (4. a 5. ročník) obsahují didaktické texty všech šesti tematických okruhů vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví. Nejvíce informací vztahující se k výchově ke zdraví je k TO 3 Zdravý způsob života a péče o zdraví, dále k TO 4 Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence, k TO 5 Hodnota a podpora zdraví a k TO 1 Vztahy mezi lidmi a formy soužití. Převážně se jedná o didaktické texty vztahující se k výchově ke zdraví ve větším rozsahu, tj. informace uvedené ve více odstavcích, případně na celé stránce učebnice až po celé kapitoly zaměřené k výchově ke zdraví. Informace (učivo) k tematickému okruhu TO 6 Osobnostní a sociální rozvoj obsahují učebnice Lidé kolem nás-aplikovaná etika pro 4. ročník a pro 5. ročník.

Při používání k výuce analyzované učebnice nakladatelství ALTER, jsou žáci po ukončení 1. stupně ZŠ seznámeni s informacemi a učivem ze všech tematických okruhů oboru Výchova ke zdraví. Informace k TO 5 se týkají především působení na změnu kvality prostředí – ochrana a tvorba životního prostředí, ochrana rostlin a živočichů.

Didaktická vybavenost učebnic

Hodnoty didaktické vybavenosti učebnic.

č.	Název učebnice	Počet SK	E I	E II	E o
			[%]		
1	Cestička do školy I, II. (Prvouka pro 1. ročník)	8	35,7	16,7	44,4
2	Svět okolo nás – Prvouka pro 2. ročník	6	21,4	16,7	22,2
3	Prvouka pro 3. ročník, I. a II. díl	10	35,7	27,8	66,7
	Přírodověda pro 4.ročník-Rozmanitost přírody, 1. díl	9	35,7	22,2	44,4
5	Přírodověda pro 4.ročník-Rozmanitost přírody, 2. díl	11	42,9	27,8	66,7
6	Lidé kolem nás-aplikovaná etika pro 4. ročník	10	42,9	22,2	55,5
7	Lidé kolem nás-aplikovaná etika pro 5. ročník	10	42,9	22,2	55,5
8	Člověk a jeho svět-Přírodověda pro 5. ročník, 1. díl- Život na Zemi Kapitola (více odstavců, stránka) k VkZ	10	42,9	22,2	55,5

Z aparátu prezentace učiva nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v učebnicích pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ tyto strukturní komponenty – fotografie (1. a 2. ročník), výkladový text zřehledněný (2. ročník), obrazová prezentace barevná (2. ročník), shrnutí učiva k tématu (3. ročník). V učebnicích pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy tyto strukturní komponenty – fotografie (4. ročník). Z aparátu prezentace učiva nejsou z vybraných strukturních komponentů učebnice z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v analyzovaných učebnicích pro vzdělávání žáků na 1. stupni ZŠ nakladatelství ALTER nejčastěji fotografie (1., 2. a 4. ročník). Informace a učivo v učebnicích pro 1. a 2. ročník prezentují nebo doplňují zpravidla celostránkové barevné ilustrace. Rovněž v učebnici Přírodověda pro 4.ročník-Rozmanitost přírody, 1. díl je učivo prezentováno zdařilými názornými barevnými ilustracemi. U těchto učebnic to proto nelze považovat za nedostatek.

Z aparátu řídicí učení nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v učebnicích pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ tyto strukturní komponenty – stimulační, podněty k zamyšlení (1. a 2. ročník), grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu (1. a 2. ročník). V učebnicích pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy tyto strukturní komponenty – grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu (4. a 5. ročník).

Z aparátu řídicí učení nejsou z vybraných strukturních komponentů učebnice z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v analyzovaných učebnicích pro vzdělávání žáků na 1. stupni ZŠ nakladatelství ALTER nejčastěji grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu (1., 2. 4 a 5. ročník).

4.2.2 Nakladatelství NOVÁ ŠKOLA-DUHA s.r.o.

Obsahová analýza učebnic

Rozsah didaktického textu se vztahem k jednotlivým tematickým okruhům (TO) vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví, zjištěný analýzou učebnic pro 1. stupeň ZŠ nakladatelství NOVÁ ŠKOLA-DUHA s.r.o.

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			1, 3, 4, 5	3, 5	1, 2, 3, 5	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví	1		3, 5		3, 4	
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	1, 2, 3	3, 5	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 5	1, 3	3

Z provedené analýzy učebnic nakladatelství NOVÁ ŠKOLA-DUHA s.r.o. vyplývá, že učebnice pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ (1. až 3. ročník) obsahují didaktické texty všech šesti tematických okruhů vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví. Učebnice pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ (4. a 5. ročník) obsahují didaktické texty TO 2, TO 3, TO 4 a TO 5 vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví. Nejvíce informací vztahující se k výchově ke zdraví je k TO 3 Zdravý způsob života a péče o zdraví, dále k TO 4 Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence. Převážně se jedná o didaktické texty vztahující se k výchově ke zdraví ve větším rozsahu, tj. informace uvedené ve více odstavcích, případně na celé stránce učebnice až po celé kapitoly zaměřené k výchově ke zdraví.

Při používání k výuce analyzované učebnice nakladatelství NOVÁ ŠKOLA-DUHA s.r.o., jsou žáci po ukončení 1. stupně ZŠ seznámeni s informacemi a učivem ze všech tematických okruhů oboru Výchova ke zdraví.

Didaktická vybavenost učebnic

Hodnoty didaktické vybavenosti učebnic.

č.	Název učebnice	Počet SK	E I	E II	E o
			[%]		
1	Prvouka 1	9	35,7	22,2	66,7
2	Prvouka 2	10	35,7	27,8	66,7
3	Prvouka 3	11	42,9	27,8	66,7
4	Přírodověda 4	10	35,7	27,8	66,7
5	Přírodověda 5	11	42,9	27,8	66,7

Z aparátu prezentace učiva nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v učebnicích pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ tyto strukturní komponenty – výkladový text zpřehledněný (1. a 2. ročník). V učebnicích pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy tyto strukturní komponenty – výkladový text zpřehledněný (4. ročník).

Z aparátu řídicí učení nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v učebnicích pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ tyto strukturní komponenty – stimulace, podněty k zamyšlení (1. ročník). V učebnicích pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ jsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy všechny sledované strukturní komponenty.

4.2.3 Nakladatelství SPN a.s.

Obsahová analýza učebnic

Rozsah didaktického textu se vztahem k jednotlivým tematickým okruhům (TO) vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví, zjištěný analýzou učebnic pro 1. stupeň ZŠ nakladatelství SPN a.s.

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			5	2, 5	4, 5	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví	1	5	1, 4	5	5	
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	1, 2, 3, 4	3, 4	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4, 5	3, 5	4, 5

Z provedené analýzy učebnic nakladatelství SPN a.s. vyplývá, že učebnice pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ (1. až 3. ročník) obsahují didaktické texty TO 1, TO 2, TO 3, TO 4 a TO 5 vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví. Učebnice pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ (4. a 5. ročník) obsahují didaktické texty všech TO vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví. Nejvíce informací vztahující se k výchově ke zdraví je k TO 3 Zdravý způsob života a péče o zdraví a k TO 4 Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence. Převážně se jedná o didaktické texty vztahující se k výchově ke zdraví ve větším rozsahu, tj. informace uvedené ve více odstavcích, případně na celé stránce učebnice až po celé kapitoly zaměřené k výchově ke zdraví. Informace (učivo) k TO 6 Osobnostní a sociální rozvoj jsou uvedeny v učebnicích Vlastivěda pro 4. a pro 5. ročník základní školy.

Didaktická vybavenost učebnic

Hodnoty didaktické vybavenosti učebnic.

č.	Název učebnice	Počet SK	E I	E II	E o
			[%]		
1	Prvouka pro 1. ročník základní školy	9	35,7	22,2	55,5
2	Prvouka pro 2. ročník základní školy	9	28,6	27,8	66,7
3	Prvouka pro 3. ročník základní školy	9	28,6	27,8	66,7
4	Přírodověda pro 4. ročník základní školy	11	42,9	27,8	66,7
5	Přírodověda pro 5. ročník základní školy	11	42,9	27,8	66,7
6	Vlastivěda pro 4. ročník základní školy	11	42,9	27,8	66,7
7	Vlastivěda pro 5. ročník základní školy	11	42,9	27,8	66,7

Z aparátu prezentace učiva nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v učebnicích pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ tyto strukturní komponenty – fotografie (1. ročník), výkladový text zpřehledněný a shrnutí učiva k tématu (2. a 3. ročník). V učebnicích pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ jsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy všechny sledované strukturní komponenty.

Z aparátu řídicí učení nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v učebnicích pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ tyto strukturní komponenty – stimulační, podněty k zamyšlení (1. ročník). V učebnicích pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ jsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy všechny sledované strukturní komponenty.

4.2.4 Nakladatelství TAKTIK International

Obsahová analýza učebnic

Rozsah didaktického textu se vztahem k jednotlivým tematickým okruhům (TO) vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví, zjištěný analýzou učebnic pro 1. stupeň ZŠ nakladatelství TAKTIK International.

Rozsah informace	TO 1	TO 2	TO 3	TO 4	TO 5	TO 6
Zmínka v textu (foto, ilustrace) k výchově ke zdraví			1, 5		1	
Odstavec s tématem k výchově ke zdraví	1		5	1, 3	5	
Kapitola (více odstavců, stránka) k výchově ke zdraví	1, 2, 3	3, 5	1, 2, 3, 4, 5	1, 3		

Z provedené analýzy učebnic nakladatelství TAKTIK International vyplývá, že učebnice pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ (1. až 3. ročník) obsahují didaktické texty TO 1, TO 2, TO 3 a TO 4 vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví. K TO 5 jsou jen zmínky v textech. Učebnice pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ (4. a 5. ročník) obsahují didaktické texty TO 2 a TO 3 vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví. K TO 5 jsou odstavce s tématem k výchově ke zdraví. Nejvíce informací vztahující se k výchově ke zdraví je k TO 3 Zdravý způsob života a péče o zdraví. Převážně se jedná o didaktické texty vztahující se k výchově ke zdraví ve větším rozsahu, tj. informace uvedené ve více odstavcích, případně na celé stránce učebnice až po celé kapitoly zaměřené k výchově ke zdraví. Informace (učivo) k TO 6 Osobnostní a sociální rozvoj nebyly u analyzovaných učebnic zjištěny, přestože byly analyzovány i učebnice vlastivědy pro 4. a 5. ročník.

Didaktická vybavenost učebnic

Hodnoty didaktické vybavenosti učebnic.

č.	Název učebnice	Počet SK	E I	E II	E o
			[%]		
1	Hravá prvouka 1	9	42,9	16,7	55,5
2	Hravá prvouka 2	9	35,7	22,2	55,5
3	Hravá prvouka 3	9	35,7	22,2	66,7
4	Hravá přírodověda 4	10	35,7	27,8	66,7
5	Hravá přírodověda 5	10	42,9	22,2	55,5

Z aparátu prezentace učiva nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v učebnicích pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ tyto strukturní komponenty – shrnutí učiva k tématu (2. a 3. ročník). V učebnicích pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy tyto strukturní komponenty – výkladový text zpřehledněný (4. ročník).

Z aparátu řídicí učení nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v učebnicích pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ tyto strukturní komponenty – stimulace, podněty k zamyšlení (1. a 3. ročník), grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu (1. a 2. ročník). V učebnicích pro vzdělávání žáků v 2. období na 1. stupni ZŠ jsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy všechny sledované strukturní komponenty.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo provést obsahovou a didaktickou analýzu učebnic pro 1. stupeň ZŠ s vazbou na výchovu ke zdraví. Výchova ke zdraví jako obor vzdělávací oblasti Člověk a zdraví je vymezena a definována v RVP ZV jen pro 2. stupeň základního vzdělávání a je strukturována do šesti tematických okruhů (TO) – 1. Vztahy mezi lidmi a formy soužití, 2. Změny v životě člověka a jejich reflexe, 3. Zdravý způsob života a péče o zdraví, 4. Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence, 5. Hodnota a podpora zdraví, 6. Osobnostní a sociální rozvoj.

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání a je členěna do pěti tematických okruhů – Místo, kde žijeme; Lidé kolem nás; Lidé a čas; Rozmanitost přírody a Člověk a jeho zdraví. Jak jsem v práci ukázala, na základě podrobného rozboru obsahu vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, definované v RVP ZV, žáci po ukončení 1. stupně ZŠ by měli být seznámeni v souladu s věkem s informacemi ze všech šesti tematických okruhů vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví. Poznatky o sobě i vztazích mezi lidmi, partnerských vztazích, manželství a rodině, škole a společenství vrstevníků, tak jako otázky hodnoty a podpory zdraví si žáci budou muset rozšiřovat v souladu s věkem na 2. stupni základního vzdělávání. Týká se to především TO 5 (Hodnota a podpora zdraví) a TO 6 (Osobnostní a sociální rozvoj) a částečně TO 1 (Vztahy mezi lidmi a formy soužití) a TO 2 (Změny v životě člověka a jejich reflexe). V práci jsem u analyzovaných učebnic stručně uvedla i informace s vazbou na výchovu ke zdraví, případně název celých kapitol nebo tematických okruhů týkajících se i výchovy ke zdraví.

Analýza učebnic pro 1. stupeň ZŠ byla provedena od nakladatelství Alter; Nová škola-Duha s.r.o.; SPN, a.s. a Taktik International. Pro výběr nakladatelství nebyla stanovena žádná kritéria a vybrala jsem je jen na základě informací kolegů z okolních škol. Samotné učebnice jsem vybrala ze seznamu učebnic schválených MŠMT k 1. 4. 2021 s předpokladem, že mohou obsahovat didaktické texty (informace, učivo) k výchově ke zdraví.

Z obsahové analýzy učebnic vyplynulo, že po ukončení 1. stupně ZŠ jsou žáci seznámeni s informacemi a učivem ze všech tematických okruhů oboru Výchova ke zdraví při používání k výuce analyzované řady učebnic nakladatelství ALTER, NOVÁ ŠKOLA-DUHA s.r.o. a SPN a.s. Informace (učivo) k TO 6 Osobnostní a sociální rozvoj nebyly u analyzované řady učebnic nakladatelství TAKTIK International zjištěny. Při používání k výuce na 1. stupni ZŠ učebnic nakladatelství TAKTIK International bych proto

doporučovala, doplnit tuto řadu o učebnice nakladatelství ALTER Lidé kolem nás – aplikovaná etika pro 4. ročník a pro 5. ročník.

Analyzované řady učebnic všech nakladatelství obsahovaly nejvíce informací (učiva) z TO 3, TO 4 a TO 1, informace k TO 5 se týkají především působení na změnu kvality prostředí – ochrana a tvorba životního prostředí, ochrana rostlin a živočichů; sběr, třídění odpadu a recyklace. Nejvíce informací a učiva k výchově ke zdraví je v učebnicích pro 4. a 5. ročník nakladatelství SPN a.s. Navíc na vnější straně každé stránky učebnice je v barevném pruhu i nepovinné rozšiřující učivo (zajímavosti, úkoly a učivo navíc). Je na rozhodnutí vyučujícího, zda informace jsou jen pro zajímavost, nebo mohou rozšířit základní učivo.

Jen při výuce z analyzované řady učebnic nakladatelství ALTER a SPN a.s. jsou žáci trvale vzdělávání k výchově ke zdraví jak v 1., tak ve 2. období na 1. stupni ZŠ (opakování a rozšiřování informací z TO 1 až TO 5 v souladu s věkem), z TO 6 jsou vzdělávání ve 4. a 5. ročníku.

Analýza didaktické vybavenosti učebnic byla zaměřena na didaktické texty se vztahem k výchově ke zdraví, které učebnice obsahují. Vzhledem k tomu, že didaktický text se vztahem k výchově ke zdraví je v učebnicích prezentován nerovnoměrně a v různém rozsahu, vybrala jsem pro analýzu didaktické vybavenosti učebnic (viz Průcha, 1998) 11 strukturních komponentů učebnice, které jsou průřezem aparátu prezentace učiva a aparátu řídicí učení. Aparát orientační, posuzující celou učebnici proto nebyl hodnocen. K porovnání didaktické vybavenosti učebnic byly na základě výskytu vybraných strukturních komponentů vypočítány v [%] dílčí koeficienty EI (koeficient využití aparátu prezentace učiva), EII (koeficient využití aparátu řídicího učení) a Eo (koeficient využití obrazových komponentů).

Z vybraných strukturních komponentů učebnice nejsou některé komponenty obsaženy v učebnicích jednotlivých nakladatelství převážně pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ (1. až 3. ročník).

Z aparátu prezentace učiva nejsou z vybraných strukturních komponentů učebnice z pohledu výchovy ke zdraví nejčastěji obsaženy - výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj.) – u 7 učebnic (pět 1. až 3. ročník) a shrnutí učiva k tématu – u 5 učebnic (1. až 3. ročník). Shrnutí učiva u nakladatelství SPN a.s. je provedeno testem znalostí na konci učebnice (2. a 3. ročník). V testu jsou i otázky s vazbou na výchovu ke zdraví (jsou uvedeny i správné odpovědi). U nakladatelství TAKTIK International chybí shrnutí učiva k tématu (2. a 3. ročník), ale v učebnici pro 2. ročník jsou důležité informace v rámečku označeném „Zapamatuj si“. U čtyř analyzovaných učebnic

z vybraných strukturálních komponentů učebnice nejsou obsaženy fotografie. Informace a učivo v učebnicích pro 1. a 2. ročník prezentují nebo doplňují zpravidla celostránkové barevné ilustrace a v učebnici nakladatelství ALTER Přírodověda pro 4.ročník-Rozmanitost přírody, 1. díl je učivo prezentováno zdařilými názornými barevnými ilustracemi. U těchto učebnic to proto nelze považovat za nedostatek.

Z aparátu řídicí učení nejsou z pohledu výchovy ke zdraví obsaženy v učebnicích pro vzdělávání žáků na 1. stupni ZŠ tyto strukturální komponenty – stimulace, podněty k zamyšlení (1. a 3. ročník) a grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu (1.,2. a 4., 5. ročník). Stimulace, podněty k zamyšlení chybí v učebnicích pro 1. ročník od všech nakladatelství, což je dáno pravděpodobně věkem žáků a hlavní roli vyučujícího při vzdělávání žáků. Grafické symboly vyznačující určité části verbálního textu chybí v učebnicích pro 1. stupeň ZŠ od nakladatelství TAKTIK International (1. a 2. ročník) a v šesti analyzovaných učebnicích nakladatelství ALTER. Nakladatelství ALTER by proto mohlo zkvalitnit analyzované učebnice grafickými symboly vyznačující určité části verbálního textu.

Přestože výpočet dílčích koeficientů EI, EII a Eo mohl být proveden jen na základě výskytu vybraných strukturálních komponentů, z hodnot didaktické vybavenosti učebnic se dá usuzovat na poměrně vysokou úroveň učebnic pro 1. stupeň ZŠ od jednotlivých nakladatelství. Didaktická vybavenost učebnic pro vzdělávání žáků v 1. období na 1. stupni ZŠ (1. až 3. ročník) je nižší než u učebnic pro vzdělávání žáků ve 2. období na 1. stupni ZŠ (4. a 5. ročník).

Na základě provedené analýzy je k výuce výchovy ke zdraví na 1. stupni ZŠ nejlepší řada učebnic nakladatelství SPN a.s. Po ukončení 1. stupně ZŠ jsou žáci seznámeni s informacemi a učivem ze všech tematických okruhů oboru Výchova ke zdraví. Žáci jsou trvale vzdělávání k výchově ke zdraví jak v 1., tak ve 2. období na 1. stupni ZŠ (opakování a rozšiřování informací z TO 1 až TO 5 v souladu s věkem), z TO 6 jsou vzdělávání ve 4. a 5. ročníku. V učebnicích pro 4. a 5. ročník nakladatelství SPN a.s. je nejvíce informací a učiva k výchově ke zdraví. Navíc na vnější straně každé stránky učebnice je v barevném pruhu i nepovinné rozšiřující učivo (zajímavosti, úkoly a učivo navíc). Z analyzovaných řad učebnic vybraných nakladatelství dosahují učebnice nakladatelství SPN a.s. nejvyšších hodnot didaktické vybavenosti učebnic.

Zdraví člověka je utvářeno a ovlivňováno mnoha aspekty, což si mnohdy ani neuvědomujeme. Vzdělávací obsah výchovy ke zdraví na 1. stupni ZŠ se prolíná do jednotlivých tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Analyzované učebnice obsahovaly didaktické texty (informace, učivo), které souvisí i s výchovou ke

zdraví, ale souvislost se zdravím nebyla často uvedena. Proto při realizaci vzdělávání žáků k výchově ke zdraví na 1. stupni ZŠ velmi záleží na přístupu učitele k učivu výchovy ke zdraví.

Žáci by již od mala měli být vedeni k odpovědnosti jedince za zdraví. Měli by si uvědomit, co všechno ovlivňuje a přispívá ke zdraví, zdravému životnímu stylu a že na zdraví má vliv i duševní pohoda člověka, na což se velmi často zapomíná. Proto bych doporučovala, aby výchova ke zdraví byla i pro 1. stupeň ZŠ v RVP ZV definována jako vzdělávací obor, přehledně strukturována do stejných šesti tematických okruhů jako v RVP ZV pro 2. stupeň základního vzdělávání, tak jak jsem uvedla ve své práci. Současně provést revizi obsahu jednotlivých TO se zřetelem na vzdělávání na 1. stupni a na 2. stupni základního vzdělávání. Učitelé by získali lepší přehled o vzdělávacím obsahu výchovy ke zdraví pro 1. stupeň ZŠ a jeho návaznosti na vzdělávací obor Výchova ke zdraví pro 2. stupeň ZŠ. Vzhledem k prolínání vzdělávacího obsahu výchovy ke zdraví do jednotlivých tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, by se tím usnadnila práce učitelů a stoupl by i význam vzdělávání k výchově ke zdraví.

SOUHRN

Tato diplomová práce se zabývá obsahovou a didaktickou analýzou učebnic se zaměřením na didaktické texty s vazbou k výchově ke zdraví, vybraných školních učebnic pro 1. stupeň ZŠ nakladatelství Alter; Nová škola-Duha s.r.o.; SPN, a.s. a Taktik International. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se práce zabývá výchovou ke zdraví, vývojem výchovy ke zdraví a definováním výchovy ke zdraví v rámci RVP ZV. Dále v teoretické části uvádí definici učebnice, její složky, funkce, obsahovou a didaktickou analýzu. Praktická část se zabývá obsahovou a didaktickou analýzou vybraných učebnic. Při obsahové analýze učebnic byl zjišťován soulad obsahu vybraných školních učebnic s obsahem výchovy ke zdraví definované Rámcovým vzdělávacím programem základního vzdělávání (RVP ZV) pro vzdělávací oblast Člověk a jeho svět a jeho návaznost na vzdělávací obor Výchova ke zdraví, definovaný v RVP ZV jen pro 2. stupeň základního vzdělávání. Didaktickou analýzou učebnic byla zjišťována jejich didaktická vybavenost se zaměřením na didaktické texty se vztahem k výchově ke zdraví. Zjišťovalo se, které z vybraných komponentů aparátu prezentace učiva a aparátu řídicí učení učebnice obsahují. K porovnání didaktické vybavenosti učebnic byly na základě výskytu vybraných strukturních komponentů vypočítány dílčí koeficienty EI (koeficient využití aparátu prezentace učiva), EII (koeficient využití aparátu řídicího učení) a Eo (koeficient využití obrazových komponentů).

Výsledky, které byly obsahovou a didaktickou analýzou učebnic jednotlivých nakladatelství zjištěny, jsou formulovány v závěru této práce a rovněž zhodnoceny jednotlivé řady vybraných učebnic daných nakladatelství z pohledu vhodnosti k výuce výchovy ke zdraví na 1. stupni ZŠ.

Klíčová slova:

(Výchova ke zdraví, učebnice, obsahová a didaktická analýza učebnice, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání)

SUMMARY

This diploma thesis with the content and didactic analysis of textbooks focusing on didactic texts with links to health education, selected school textbooks for the 1st grade of The Alter; New School-Duha s.r.o.; SPN, a.s. and Taktik International. It is divided into theoretical and practical parts. In the theoretical part of my work, I am engaged in health education, development of health education and definition of health education within RVP ZV. Next, in the theoretical part, I describe the definition of a textbook, its components, functions, content and didactic analysis. The practical part deals with the content and didactic analysis of selected textbooks. For the content analysis of the textbooks, I found the consistency of the content of selected school textbooks with the content of health education defined by the Framework Educational Programme of Primary Education (RVP ZV) for the human and his world educational area and its connection to the educational field of Health Education, defined in the RVP ZV only for the 2nd level of primary education. In a didactic analysis of textbooks, I found didactic equipping of textbooks with a focus on didactic texts with a relationship to health education.

Based on the results of the content and didactic analysis of the textbooks, the individual series of selected textbooks of the respective publishers were evaluated and the best series of textbooks were selected to teach health education in the 1st grade of the Elementary School.

Keywords:

(Health education, Textbooks, Content and Didactic analysis Textbooks, RVP ZV)

REFERENČNÍ SEZNAM

1. BOUDOVÁ, Jaroslava, FRÖHLICHOVÁ, Linda, KRUNCLOVÁ, Marcela, MARTINKOVÁ, Dana, NEJEDLÁ, Marie, PAVLÍKOVÁ, Marcela, SLANÁ REISSMANNOVÁ, Jitka a SLÁDKOVÁ, Anna. *Program Škola podporující zdraví*. Praha: Klinika adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze v NLN s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-406-5.
2. BLAHUTKOVÁ, Marie, ŘEHULKA, Evžen a DAŇHELOVÁ, Šárka. *Pohyb a duševní zdraví*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-108-1.
3. ČELEDOVÁ, Libuše a ČEVELA, Rostislav. *Výchova ke zdraví: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3213-8.
4. DOSEDLOVÁ, Jaroslava. *Chování související se zdravím: determinanty, modely a konsekvence*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8458-2.
5. FIALOVÁ, Ludmila. *Vzdělávací oblast Člověk a zdraví v současné škole*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2885-1.
6. GREGER, D. Proces schvalování učebnic v historicko-srovnávací perspektivě. *Pedagogická orientace*, 2005b, č. 3, s. 112–117.
7. HOLČÍK, Jan. *Zdravotní gramotnost a její role v péči o zdraví: k teoretickým základním cestám ke zdraví*. Brno: MSD, 2009. ISBN 978-80-7392-089-0.
8. HROZOVÁ, Markéta. *Výchova ke zdraví v učebnicích 1. stupně ZŠ*. In: *Pedagogická orientace*, 2015, roč. 25, č. 2, s. 249-270.
9. HŘIVNOVÁ, Michaela a kol. *Stěžejní aspekty výchovy ke zdraví*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, ISBN 978-80-244-2503-0.
10. HŘIVNOVÁ, Michaela. *Základní aspekty výživy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4034-7.
11. HUBÁČEK, Jaroslav, JANDOVÁ, Eva, SVOBODOVÁ, Diana, SVOBODOVÁ, Jana. *Čeština pro učitele*. Odry: Vade mecum bohemiae, 2010.
12. KEBZA, Vladimír. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1307-5.
13. KERNOVÁ, Věra, *Co je podpora a ochrana zdraví: Zásadní dokumenty WHO, EU, MZ v oblasti podpory zdraví [online]*. Státní zdravotní ústav Praha, 2014.
14. KNECHT, Petr a kolektiv. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007.
15. KNECHT, Petr, JANÍK, Tomáš. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008.

16. KOTULA, A. W. Matching Readers To Instructional Materials: The Use of Classic Readability Measures for Students with Language Learning Disabilities and Dyslexia. *Topics in Language Disorders*, 2003, roč. 23, č. 3, s. 190–203.
17. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie zdraví. Vyd. 2.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8774-4
18. LEPIL, O. Teorie a praxe tvorby výukových materiálů: zvyšování kvality vzdělávání učitelů přírodovědných předmětů. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. ISBN 978-80-244-2489-7.
19. MACHOVÁ, Jitka a KUBÁTOVÁ, Dagmar. *Výchova ke zdraví. 2., aktualizované vydání.* Praha: Grada, Pedagogika (Grada), 2015. ISBN 978-80-247-5351-5.
20. MAŇÁK, J. , KRECHT, P. *Hodnocení učebnic.* Brno: Paido, 2007.
21. MAŇÁK, J. a KLAPKO, D. *Učebnice pod lupou.* Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-124-3
22. MARÁDOVÁ, Eva. *Vzdělávací oblast Člověk a zdraví v současné škole.* Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2885-1.
23. MAZÁČOVÁ, N. Vybrané problémy obecné didaktiky. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství, 2014. ISBN 978-80-7290-677-2.
24. MUŽÍKOVÁ, L. *Škola a zdraví pro 21. Století. Podněty pro implementaci výchovy ke zdraví do školních vzdělávacích programů.* Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010. ISBN 978-80-210-5328-1.
25. PETTY, G. *Moderní vyučování.* Praha : Portál, 1996. ISBN 80 – 7178- 070-7.
26. PLUSKAL, M. Zdokonalení metody pro měření obtížnosti didaktických textů. *Pedagogika*, 1996, roč. 46, č. 1, s. 62–76.
27. POKORNÁ, J. & JANSA, P. *Učitele tělesné výchovy a výchova ke zdraví na základních školách.* Česká kinantropologie, 2012. ISSN 1211-9261.
28. PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory a výzkumné pracovníky.* Brno: Paido, 1998.
29. PRŮCHA, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník.* Praha: Portál, 2013.
30. REZAT, S. The Utilization of Mathematics Textbooks as Instruments for Learning. *Proceedings of CREME 6: Working Group 7.* France: Lyon, 2010.
31. STŘELEČEK, Stanislav et al. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I.* Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-61-3.
32. STŘEDA, Leoš, MARÁDOVÁ, Eva a ZIMA, Tomáš. *Vybrané kapitoly o zdraví.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-480-8.

33. ŠVEC, Š. a kol. *Metodológia vied o výchove*. Bratislava: IRIS, 1998.
34. TUPÝ, J. *Výchova ke zdraví v dosavadních RVP a ŠVP na základních a středních školách*. In: *Program zdraví 21 a výchova ke zdraví*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4677-1.
35. VENABLE, G. P. Readability Case Study and Scenarios. *Topics in Language Disorders*, 2003, roč. 23, č. 3, s. 248–251.
36. ZUJEV, Dimitrij Dimitrijevič. *Ako tvoriť učebnice*. Bratislava: SPN, 1986.

ZÁKONY

1. zákon 561/2004 Sb o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v platném znění.
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

INTERNETOVÉ ODKAZY

1. Ministerstvo zdravotnictví ČR. *Zdraví 2020 – Národní strategie ochrany a podpory zdraví a prevence nemocí* [online]. 2014 [cit. 2021-12-23].
Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/zdravi-2020-narodni-strategie-ochrany-a-podpory-zdravi-a-prevence-nemoci-2/>
2. Ministerstvo zdravotnictví ČR. *Zdraví 2030 - Strategický rámec rozvoje péče o zdraví v České republice do roku 2030* [online]. 2014 [cit. 2021-12-23].
Dostupné z: <https://zdravi2030.mzcr.cz/zdravi-2030-strategicky-ramec.pdf>
3. MŠMT ČR. *Rámcový učební plán: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/prehled-zmen-v-rvp-zv>
4. MŠMT ČR. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět v Rámcovém vzdělávacím programu ZV* [online], 2021.
Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/k7-rvp-zv-se-zmenami.pdf>
5. MŠMT ČR. *Vzdělávací obsah oboru Výchova ke zdraví* [online]. 2006 [cit. 2021-12-23].
Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVHA/610/VZDELAVACI-OBSAH-OBORU-VYCHOVA-KE-ZDRAVI.html>
6. PERNICOVÁ, Hana. *Výchova ke zdraví v učebních osnovách ŠVP*. In: Metodický portál RVP.CZ [online].
Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVHA/114/VYCHOVA-KE--ZDRAVI-V-UCEBNICH-OSNOVACH-SVP.html>
7. Státní zdravotní ústav. *Program Škola podporující zdraví* [online]. 2021 [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: <http://www.szu.cz/program-skola-podporujici-zdravi>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ

MŠMT	ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
RVP	rámcový vzdělávací program
RVP ZV	rámcový vzdělávací program základního vzdělávání
SK	strukturní komponenty
Školský zákon	zákon 561/2004 Sb. v platném znění
ŠVP	školní vzdělávací program
TO	tematický okruh
ZŠ	základní škola
ZV	základní vzdělávání

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Monika Navara
Katedra:	Katedra antropologie a zdravotní výchovy
Vedoucí práce:	doc. Michaela Hřivňová , Ph. D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Obsahová a didaktická analýza učebnic 1.st.ZŠ s vazbou na výchovu ke zdraví
Název v angličtině:	Content and Didactic Analysis of the Middle School Textbooks with Bond to Health Education
Anotace práce:	Tato diplomová práce se zabývá obsahovou a didaktickou analýzou učebnic se zaměřením na didaktické texty s vazbou k výchově ke zdraví vybraných školních učebnic pro 1. stupeň ZŠ nakladatelství Alter; Nová škola-Duha s.r.o.; SPN, a.s. a Taktik International. Na základě výsledků obsahové a didaktické analýzy učebnic byly zhodnoceny jednotlivé řady vybraných učebnic daných nakladatelství a k výuce výchovy ke zdraví na 1. stupni ZŠ vybrána nejlepší řada učebnic.
Klíčová slova:	Výchova ke zdraví, učebnice, obsahová a didaktická analýza učebnic, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání,
Anotace v angličtině:	This diploma thesis with the content and didactic analysis of textbooks focusing on didactic texts with links to health education, selected school textbooks for the 1st grade of The Alter; New School-Duha s.r.o.; SPN, a.s. and Taktik International. Based on the results of the content and didactic analysis of the textbooks, the individual series of selected textbooks of the respective publishers were evaluated and the best series of textbooks were selected to teach health education in the 1st grade of the Elementary School.
Klíčová slova v angličtině:	Health education, Textbooks, Content and Didactic analysis Textbooks, RVP ZV
Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah práce:	95
Jazyk práce:	Český jazyk